

37. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA
HAD- ÉS RENDÉSZETTUDOMÁNYI SEKCIÓ
BUDAPEST, 2025. ÁPRILIS 22–24.
NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
HADTUDOMÁNYI ÉS HONVÉDTISZTKÉPZŐ KAR

A VITÉZI REND ÉSZAK-PEST VÁRMEGYÉBEN

Jelige: Bonyavius

Kézirat lezárásának a dátuma:
2024. december

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés	1
2	A Vitézi Rend Megalakulása	1
3	A Vitézi Rend alapvető szervezete	6
4	A szimbolika	15
4.1	A vitézi jelvény és avatási kellékek.....	15
4.2	A vitézavatások	16
5	Tagság	18
5.1	A felvétel előfeltétele	18
5.2	A jogok, kötelezettségek és kedvezmények.....	19
5.3	A kérvények.....	23
6	Észak-Pest Vármegye a mai Pest Vármegyéhez képest.....	26
7	A Vitézi Székházak, az Örkényi Gazdaképző Iskola és a fonó-szövő tanüzem.....	26
8	Vitézi Járások igazgatási felépítése.....	33
9	Vitézi Telkek	34
10	A vitézek.....	38
11	Földigénylések	40
12	A zsidóbirtokok ügye	41
13	A karácsonyi segély	42
14	A pénzügyek.....	43
15	A felszámolás	43
16	Konklúzió.....	45
17	Irodalomjegyzék.....	47

1 Bevezetés

A kutatásom célja többek között, hogy rávilágítson a Vitézi Rend működésére, mint egy nagy egész a regionális (Törzsszéki), valamint a vármegyei (Vitézi Széki) szinten. A fő fókuszban Pest-Pilis-Solt-Kun vármegye északi részei vannak, amire ki is térek, hogy mit is jelentett a mai Pest vármegyéhez képest többek között térképek segítségével. Érintem a Vitézi Rend megalakulási körülményeit, az alapvető szervezetét, a tagság különböző jogait és kötelezettségeit, a különböző vitézi intézményeket, a vitézi járásokat és azok felépítését, a vitézi telkeket, a vitézek tulajdonságait (rendfokozat, vallás, tisztségek...stb.), a végére jönnek a segélyező akciók és a zsidóbirtokok kérdése. Legnagyobb segítségeim ebben a HU-MNL-PML-IX.702 fond (1,77 fm), ami jelenleg a Pest Vármegyei Levéltár gondozásában van, illetőleg a Tízéves Vitézi Rend, ami egy 1931-es könyv, továbbá a Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941. A törzsszékek területi fejlődését végigkísérem saját készítésű térképekkel, amik alapját m. kir. honvéd térképészeti intézet adta. A kvalitatív összevetések alapjait a levéltári fondból, a fent említett könyvekből és az 1920. évi, 1930. évi, illetőleg az 1941. évi népszámlálási adataiból nyertem ki. Kutatásom végére érve kijelenthetem, hogy a Vitézi Rend egy ízig-vérig magyar szervezet, amely ötösre vizsgázott abból, amelyre megalkották. Az 1920. évi augusztus 10-én tartott minisztertanácsi ülésen így hangzott a Vitézi Rend megalkotásának kettős célja: *„A magyar ember előtti legértékesebb jutalmat, földet kapnának a háborúban kitűnt vitézeink s az adományozás folytán egyidejűleg tagjaivá lennének egy intézményes szervezetnek, amely a társadalmi rend védelmére mindenkor kéznél volna”*¹. Folyamatos újításokkal és reformokkal bővült a társadalmi szerepe a Horthy-korszak egészében, jelen voltak az Országgyűlésben, a bíraskodásban, a minisztériumokban és persze a vezérkarban—csak, hogy néhányat említsek—méltó példát állítva minden magyarnak.

2 A Vitézi Rend Megalakulása

Az a bizonyos földkérdés, ami égette a dualizmust és rengeteg elvándorláshoz vezetett, ahogy teltek az évek egyre előrébb került a közérdeklődést tekintve. Egyre jobban szúrta az átlag polgár szemét a nagybirtokrendszer, amivel látszólag az országot vezető urak, tábornokok, főnemesek és nagyiparosok nem is kívánnak érdemben tenni ezügyben, még az elvándorlások és a széleskörű társadalmi elégedetlenségek ellenére sem. Az első jelek a földreformra való hajlandóságra egy felettébb szerencsétlen időpontban, az első világháború kellős közepén

¹ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1920. augusztus 10., 15. napirendi pont

bukkantak fel. Nevezetesen a Magyar Gazdaszövetség 1916. évi tavaszi közgyűlésén. A közgyűlésen részt vettek: Kazy József és Bartóky József államtitkárok, Ferdinándy Géza és Ghyczy Jenő miniszteri tanácsos, Kiszely Gyula osztálytanácsos, továbbá Mailáth József, Apponyi Albert, Dessewffy Aurél, Zselenski Róbert, Csekonits Sándor, Keglevich Gábor, Széchenyi Aladár grófok, báró Papp Géza, Bujanovics Sándor, Blaskovits Ferencz, Sághy Gyula, Osztroluczky Miklós, Ivánka Oszkár és a földreform indítványozója, Prohászka Ottokár püspök.²

Prohászka püspök indítványa első nekifutásra az örökhaszonbérlet gondolatával kíván dolgozni, ahol az államnak haszonbér ellenében bizonyos mezőgazdasági területek örökbérletbe lennének átengendők. A fent említett bizonyos mezőgazdasági területek kiterjednének a hitbizományokra, egyházi javakra és közalapítványi birtokokra. Csakis mezőgazdasági művelésre alkalmas földek lennének ezen indítványnak tárgyai és a bér összegét egy vegyes bizottság állapítaná meg. Ezen földeket 15-35 kataszteri holdas nagyságban kisbirtokokként örökhaszonbérletre szétosztaná azoknak a földműveseknek, kik harcoltak a világháborúban és ott kitüntették őket harci érdemeik végett. Vagy olyanok kik nem harcoltak, viszont a háború során a vagyonukat elvesztették. Nőknek, kiknek meghalt a férjük a háborúban, férfiaknak, akik visszavándorolnak. A szóban forgó kisbirtokot fajtát csak az kaphatott volna, akinek nem volt nyolc kataszteri holdnál nagyobb telke. A kisbirtokok mellé voltak tervezve 350 holdas középirtokok, hasonlóképpen a kisbirtokokhoz, ezt is örökbérleti formátumban tervezték lebonyolítani. Olyan tisztek részére, akik önkéntesen vettek részt a világháborúban és magukat kitüntették a kimagasló harci érdemeikkel és bátorságukkal. Ezen telkek esetén a bérleti költségen felül kezelési költséget kellett volna fizetni, illetve egy tartalékalapba kellett volna csekély összeget befizetni. A tisztai középirtokoknál felbukkan az a javaslat, ami a vitézi telekre is jellemző lesz, az öröklési rend változása a modern öröklési rendről a férfi primogenitúra elvére, így testvéreivel szemben kártalanítási kötelezettsége (amely a föld tekintetében a testvérek a rájuk eső részétől való elesés esetén kérhetek volna) nem lenne az elsőszülött fiúnak és átszállna rá a birtok anélkül, hogy szétaprózódna az. Prohászka javaslata huszonkét pontos volt, az egész közgyűlés éljenzett és percekig ünnepelték a püspököt. Ezelőtt azért nem használta fel a felsőházban a szólási jogát ebben az ügyben a püspök úr, mivel félt a pártfegyelem megsértésével járó visszavágástól. Darányi Ignác határozatilag kimondta, hogy a Gazdaszövetség nagy örömmel fogadja az indítványt és felkérte

² Gazdasági lapok - 68. évf. 17. sz.

a püspököt, hogy vegyen részt a tervezetet kidolgozó bizottságnak munkájában. Sajnos az indítvány sose lépett hatályba.³

Hasonlóan a harcoló magyarság segítségére jelent meg a m. kir. minisztérium 1917. évi 1820. M. E. számú rendelete, a hadirokkantak, hadiözvegyek és hadiárvak megélhetésének elősegítésére szánt ingatlanokra vonatkozó magánjogi intézkedésekről. Ez a rendelet lehetővé tette, hogy a hadirokkantak, hadiözvegyek és a hadiárvak ingatlanhoz jussanak, vagy hogy már a meglévő terhelt ingatlanjaikról részben vagy teljesen mentesüljenek a már említett meglévő terhek alól, aminek költségeiről a Hadirokkant Segélyalap gondoskodik. Ez a rendelet vezeti be a haditeket. A haditelek alapítását az Országos Hadigondozó Hivatal hagyja jóvá és jóváhagyás után a földterület minőségének telekkönyvi bejegyzését el kell végezni. Jóváhagyásra abban az esetben nincs szükség, ha az átruházó a Hadirokkantak Segélyalapja vagy az Országos Központi Hitelszövetkezet vagy a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége. A telket terhelni, elidegeníteni, bérbe, illetve haszonbérbe adni szintén csak engedéllyel lehetett. A haditelek felett korlátozva volt a tulajdonos végrendelkezési joga. A törvényes öröklési rend volt érvényes a telekre. Kinevezhetett az örökhagyó olyan nem rokont is, aki magát érdemessé tette az öröklésre az örökhagyó gondozásával vagy támogatásával. A haditelek visszavehető volt a telek meglévő értékének megtérítésével három esetben, ha a telek az öröklés során nem leszármazóra, házastársra szülőre vagy házasságon született gyerekekre száll, ha büntett vagy vétség miatt jogerősen elítélik, ha a tulajdonos nem lakik állandóan Magyarországon vagy elveszti magyar állampolgárságát. A haditelek a haditelki minőségét a tulajdonos kérésére harminckét év után hatályát vesztheti és szabad tulajdonná válhat. Az esetleges beruházásokra segélyt vagy kölcsönt nyújt a hivatal. Eme rendelet 1917. május 19-én lépett hatályba, viszont Horvát-Szlavónországra nem terjedt ki.⁴

A Vitézi Rend (VR) megalakulásának gondolata 1919-ben fogant, Szegeden.⁵ Horthy Miklós tengernagy, akkor még honvédelmi miniszter, látva Károlyi kormány alatt uralkodó káoszt, majd a Lenin-fiúkkal jövő terrort, megfogalmazódott benne, hogy egy igazán erős alap kell a Magyar Királyságnak. Egy olyan erő, ami hű a nemzethez és hű a magyar földhöz. Horthy nem feledte az általa nagyra tartott Prohászka Ottokár és Tisza István eszmeiségét, bár ezeknek az ideáknak a beteljesítése még váratott magára. Miután sikerült kiűzni Kun Béláék a kormány kereke mögül és stabil kézbe vezette az országot, átadta a stafétát a Nemzetgyűlésnek. A Nemzetgyűlés viszont azután, hogy eleresztették a fővezért szinte azonnal küldtek is utána egy

³ Gazdasági lapok - 68. évf. 17. sz. 190.

⁴ Magyarországi Rendeletek tára 1867-1945

⁵ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 59.

küldöttséget, amit a már jól ismert Prohászka Ottokár vezetett. Mivel a király az Antant nyomására nem térhetett vissza,⁶ így egy ideiglenes államfőt kellett választani. Mivel a közhangulat nem támogató voltna egy újabb köztársasági államformát, így a királyságot megtartva, egy kormányzót kellett megválasztani. Három kormányzó-jelölt volt, József főherceg, gróf Apponyi Albert és nagybányai Horthy Miklós. A főherceg és a gróf visszamondták a felkérést és megkérték támogatóikat is, hogy ne szavazzanak rájuk. Ennek következtében a 141 képviselőből 131 Horthyra szavazott 1920 február 28-án. Amint megszavazták a kormányzó személyét, úgy másnap március elsején le is tette a fővezér a kormányzói esküt.⁷

A tervezet előkészítése még a békediktátum aláírása előtt megkezdődött. 1920 április havában Horthy Jenő nemzetgyűlési képviselő és báró Pap Géza, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója megkezdtek a tárgyalásokat.⁸ A tárgyalások eredménye egy tervezet lett, amit folyó hó 28-án felterjesztettek a kormányzó elé. Magasházy László százados, a kormányzó szárnysegédje 1920. június 24-én a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének székházában tartandó tárgyalásokra meghívta Bartha Richárd kabinetfőnököt, Richárd-Rostoczil Artúr tábornagyot, Szomjas Lajos földművelésügyi államtitkárt, Mattyasovszky Miklós földművelésügyi tanácsost, Horthy Jenő nemzetgyűlési képviselőt és Börcsök Andor igazságügyi osztálytanácsost. A megbeszélésen tisztázták a részleteket és azután újra összeült a társaság, ezúttal már a kormányzó elnökletével. A miniszterelnöki rendelet megfogalmazásával Börcsök Andor lett megbízva.⁹

Az első rendelkezésre a Vitézi Renddel kapcsolatban a körülményekhez képest nem is kellett sokat várni, miután tisztázódtak a siralmas államhatárok mivolta, rá két hónapra meg is jelent a m. kir. minisztérium 1920. évi 6650. M. E. számú rendelete, a vitézi telekről. Ebben a rendeletben megalkotják a vitézi telket, tisztázzák ennek a jogviszonyát, az öröklését, az ezzel járó kötelezettségeket és jogokat, felállítják a vitézi széket. A minisztertanács ülésének a rendeletnek az előkészítéséhez 1920. augusztus 10-én ült össze, a 15. napirendi pont alatt volt tárgyalva a javaslat, olyan jól sikerült a tervezet, hogy még aznap hatályba is lépett, viszont kicsit később, a Budapesti Közlönyben, 1920. augusztus 29-én lett kihirdetve.¹⁰ Érdekessége ennek a rendeletnek, hogy a tervezettel előhozakodó személy az első Teleki-kormányban az

⁶ Tarján, 2021

⁷ Klettner, 2011

⁸ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 61.

⁹ Hadtörténelmi Közlemények, 110. évf. 1. sz. 51.

¹⁰ Budapesti Közlöny 58.évfolyam 198. szám, 1-3.

akkor még az Országos Kisgazdapárti igazságügyi miniszter,¹¹ aki később belügyminiszter is lesz, Tomcsányi Vilmos Pál,¹² aki ebben az esetben a kormányzónak ötleteit hozta az asztalhoz¹³. Ennek a rendeletnek előkészítőjén kendőzetlenül, ideológiamentesen beszélnek a Vitézi Rend megalakulásának céljáról: *„A társadalomnak földműveléssel foglalkozó osztályai mindenkor leghatalmasabb és legmegbízhatóbb támaszai voltak a fennálló társadalmi rendnek.”* *„Ezeket a tapasztalatokat a fennálló társadalmi rend védelmére hivatott intézmények létesítésénél értékesíteni kell.”* *földekből[...]* *adományokat oszt ki megbízhatóságuk tekintetében is lehetőleg kiválogatott honfiak azzal a kötelezettséggel, hogy a fennálló társadalmi rend védelmére mindenkor készen kell lenniök*” *„Ilyen adományokkal tehát kettős cél volna elérve. Nevezetesen: a magyar ember előtti legértékesebb jutalmat, földet kapnának a háborúban kitűnt vitézeink s az adományozás folytán egyidejűleg tagjaivá lennének egy intézményes szervezetnek, amely a társadalmi rend védelmére mindenkor kéznél volna.”*¹⁴ Az ülésen szabályozták, hogy milyen földekből lehet adni¹⁵, milyen embereknek¹⁶, milyen körülmények alatt¹⁷ és az öröklés rendjéről is volt szó¹⁸. Az ülésen már megjelenik a „vitézi telek”, mint kifejezés.¹⁹ A tervezetet nem fogadták kritika nélkül, a kereskedelemügyi miniszter, Rubinek Gyula azt kifogásolta, miszerint a föld eredetileg nem csak a gyermekekre szállhatott volna, hanem unokaöcsökre is, azonban ezt kivették a tervezetből.²⁰ A miniszterelnök, gróf Teleki Pál pedig csak annyit kért, hogy a békeszerződés aláírásáig várjanak a rendelet kiadásával, mivel az Antant ellenőrző bizottságok nyilvántarthatnák és követelhetnék, hogy a VR tagjait is számítsák bele a haderő létszámaiba, viszont ugyanúgy kiadták.²¹ A belügyminiszter, Ferdinandy Gyula és a pénzügyminiszter, Korányi Frigyes ragaszkodtak a földek adóztatásához.²² Az igazságügyminiszter beismerte, hogy valóban nem tökéletes még a javaslat. Az ülésen felmerül továbbá, hogy lesz-e elég telek olyan helyeken ahol szükség van rá. Általánosan igazságtalannak tartja a minisztertanács ezen rendelet intézkedéseit más „kategóriákkal” szemben.²³ A minisztertanács végül belemegy a rendelet

¹¹ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1920. augusztus 10., 35.

¹² Kenyeres, 2003, Tomcsányi Vilmos Pál

¹³ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1920. augusztus 10., 36.

¹⁴ Uo. 35-36.

¹⁵ Uo. 37-39.

¹⁶ Uo. 36.

¹⁷ Uo. 36.

¹⁸ Uo. 39-41.

¹⁹ Uo. 39-43.

²⁰ Uo. 42.

²¹ Uo. 42-43.

²² Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1920. augusztus 10., 43.

²³ Uo. 43.

elfogadásába, viszont azzal a meghagyással, hogy a rendelettervezet lényegesen átdolgozandó.²⁴

3 A Vitézi Rend alapvető szervezete

Vitézek Főkapitánya: A Vitézek Főkapitányát az Országos Vitézi Szék (OVSZ) tagjai választják a vitézek közül. A választás egész élettartamra szól. Amennyiben a Vitézek Főkapitánya nem az államfő, a választás érvényességéhez az államfő jóváhagyása szükséges. Az OVSZ elnöke és a vitézek legfőbb parancsnoka.²⁵ A Rend fennállásának egész időszakában egy ember töltötte be ezt a tisztséget, vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó.

Vitézek Főkapitányának helyettese: A Vitézek Főkapitánya ideiglenes vagy tartós akadályoztatása esetére állandó helyettest jelöl ki. Az OVSZ rendelkezéseit a főkapitány nevében, viszont a saját jelzésével adja ki.²⁶ Három fő volt főkapitány helyettes, vitéz szomlyai Nagy Pál tábornok²⁷, vitéz tiszabeői Hellebronth Antal tábornok²⁸ és vitéz Igmándy-Hegyessy Géza altábornagy.²⁹

Országos Vitézi Szék: A magyar állam különleges hatósági szerve, a Vitézi Rend legfelsőbb irányítója, ellenőrzője és döntésre hivatott előljárója. Tagjai: az államfő (a főkapitány) által kinevezett 8 tag (vitézi törzskapitányok), a miniszterelnök, belügy-, földművelésügyi-, honvédelmi és igazságügyminiszter egy-egy képviselője, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója. Ha valamelyik törzskapitány pozíciója megüresedik, akár lemondás, akár elhalálozás végett az OVSZ 3 főt javasol a főkapitánynak, aki egyet kiválaszt. Ha a miniszteri tisztviselők esetlegesen megüresedő helyeinek feltöltéséért az illetékes miniszterek felelősek. Az OVSZ ülésein szavazati jog nélkül részt vehetnek az államfő kabinetfőnöke, a pénzügyminiszter képviselője, a szakkérdések megvitatásához meghívott szakközösségek, valamint a VR főszéktartója, mint jegyzőkönyvvezető. Hatáskörét az OVSZ részben átruházhatja a törzskapitányokra, akik a törzskapitányi értekezleten gyakorolhatják azt.³⁰

Ügyvezető vitézi törzskapitány: Elvi ügyekben is dönt és intézkedik. az OVSZ és a törzskapitányi értekezlet határozatait végrehajtja és ellenőrzi a vitézi szervek működését. A kinevezést az OVSZ előterjesztése alapján a főkapitány adja. Képviseli a VR-t és az OVSZ-t

²⁴ Uo. 43-44.

²⁵ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 21.

²⁶ Uo. 21.

²⁷ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 13-15.

²⁸ Négyessy, 1974, KN, 58.

²⁹ Tátrai, 2000, KN, I.rész

³⁰ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 22-23.

hatóságok, illetve harmadik személyekkel szemben vagyoni jogi ügyekben.³¹ Javaslatot tesz az OVSZ összehívására, a törzskapitányok értekezletét és a székkapitányok országos értekezletét vezeti. ³²A Rendnek az ügyvezető törzskapitánya 1921-44-ig vitéz Igmándy-Hegyessy Géza volt.³³

A Vitézi Rend Főszéktartósága: A központi igazgató szerve a VR-nek. kilenc osztályból állt fel,³⁴ 1940-ben már kibővült tízre:

„I. osztály: a Vitézi Rend szerveinek közigazgatási irányítása és a személyi ügyek.

II. osztály: vitézi telkek adományozása és alapítása, a földreformmal kapcsolatos ügyek.

III. osztály: vitézi telekért folyamodó tiszt állományú vitézek kérvényeinek elintézése és a tiszt állományú vitézek személyi ügyei. Névmagyarosítás. Nemességi ügyek.

IV. osztály: vitézi telekért folyamodó legénységi állományú vitézek kérvényeinek elintézése és a legénységi állományú vitézek személyi ügyei. Névmagyarosítás.

V. osztály: nemzetvédelmi sajtóügyek és a háborús emlékéremmel kapcsolatos ügyek.

VI. osztály: gazdasági-közigazgatási, költségvetési és személyzet ellátási ügyek.

VII. osztály: Vitézek személyi és teleknyilvántartása.

VIII. osztály: Vitézi Rend vagyonának kezelése, vitézi telkek járadékainak beszedése, kölcsönügyek.

IX. osztály: földművelés és gazdasági ügyek, a vitézek szakszerű gazdasági kiképzése, a Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskolájának irányítása.

X. osztály: a Vitézi Rend jogi ügyeinek intézése”³⁵

Vitézi Rend Főszéktartója: Az OVSZ által kinevezett, a VR ügymenetének és szolgálatának irányítója. Az OVSZ és az ügyvezető törzskapitány határozatainak és utasításainak végrehajtója és a központi igazgatás irányítója.³⁶

Vitézi Törzsszékek: Több megyét (széket) összefogó területi igazgatási szerv, élén az OVSZ tagsággal rendelkező törzskapitány.³⁷ Eleinte 8, majd³⁸ Erdély északi részeinek visszatértével 1940. december 2-ától 9³⁹, majd 1941. január 4-től 10 törzsszéket jegyezhetünk

³¹ Uo. 23.

³² Négyessy, 1974, KN, 67-68.

³³ Hadtörténelmi Közlemények, 110. évf. 1. sz. 60-61.

³⁴ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 23-24.

³⁵ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 18.

³⁶ Uo. 19.

³⁷ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 24-25.

³⁸ Uo. 24-25.

³⁹ Tátrai, 2000, KN, I.rész

fel.⁴⁰ Az első tervezet 1921. június 25-én látott napvilágot,⁴¹ majd az 1923. évi XXXV.tc. előírta a közszolgálatban álló tisztviselők létszámcsökkentését, vármegye összevonásokra került sor,⁴² és egy teljesen új vármegyerendszerhez kellett igazodnia mind a közigazgatásnak, mind a Vitézi Rendnek. 1939-ben az újonnan visszatért felvidéki és a kárpátaljai részeket is beintegrálták,⁴³ majd, a már emlegetett erdélyi részeket is '40-41-ben. Mindegyik törzsszéknek külön patrónája volt.⁴⁴

1. számú Vitézi Törzsszék: "gróf Batthyány Lajos" 1921-ben: Moson, Sopron, Vas és Győr vármegye. 1924-ben Vas, Sopron, Zala vármegyék. 1939-ben: Zala, Vas, Sopron, Győr-Moson vármegyék. 1940-ben: Zala, Vas, Sopron, Győr-Moson, Veszprém vármegyék. Székhelye: Budai Vár⁴⁵

2. számú Vitézi Törzsszék: "Szent István Király" 1921-ben: Komárom, Esztergom, Fejér, Veszprém vármegyék. 1924-ben: Fejér, Veszprém, Győr-Moson, Pozsony, Komárom-Esztergon k.e.e. vármegyék. 1939-ben: Fejér, Veszprém, Komárom, Nyitra, Pozsony vármegyék. 1940-ben: Fejér, Komárom, Nyitra-Pozsony, Esztergom, Bars-Hont vármegyék. Székhelye: Vilmos főherceg laktanya, majd Budai Vár⁴⁶

3. számú Vitézi Törzsszék: "vitéz nagybányai Horthy Miklós" 1921-ben: Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Hont, Nógrád vármegyék és Budapest. 1924-ben: Észak-Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Jász-Nagykun-Szolnok, Hont-Nógrád k.e.e. vármegyék. 1939-ben: Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Nógrád, Bars-Hont vármegyék. 1940-ben: Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Békés, Csongrád, Zemplén, Nógrád vármegyék.

Székhelye: Pest Vármegyeháza, majd Budai Vár⁴⁷

4. számú Vitézi Törzsszék: "II. Rákóczi Ferenc fejedelem" 1921-ben: Gömör, Borsod, Abaúj-Torna, Zemplén vármegyék. 1924-ben: Borsod-Gömör k.e.e., Abaúj-Torna, Zemplén, Heves vármegyék. 1939-ben: Borsod, Gömör-Kishont, Abaúj-Torna, Zemplén, Ung vármegyék. 1940-ben: Borsod, Gömör-Kishont, Abaúj-Torna vármegyék. 1941-ben: Borsod, Gömör-Kishont, Abaúj-Torna, Kassa, Zemplén, Nógrád.

Székhelye: Budai Vár⁴⁸

⁴⁰ Tátrai. 2000, KN, I.rész

⁴¹ Négyessy, 1974, KN, 115.

⁴² 1923. évi t.c. 11-12 §

⁴³ Tátrai, 2000, KN, I.rész

⁴⁴ Négyessy, 1997, 241.

⁴⁵ Négyessy, 1974, KN, 116.

⁴⁶ Uo. 117.

⁴⁷ Uo. 117.

⁴⁸ Négyessy, 1974, KN, 118.

5. számú Vitézi Törzsszék: "József nádor" 1921-ben: Heves, Hajdú, Jász-Nagykun-Szolnok vármegyék. 1924-ben: Budapest. 1939-ben: Budapest, Észak-Pest, Esztergom vármegyék. 1940-ben: Budapest, Pest-Pilis-Solt-Kiskun északi és déli részei, Bács-Bodrog vármegyék. Székhelye: Budai Vár⁴⁹

6. számú Vitézi Törzsszék: "vitéz Bocskay István" 1921-ben: Szabolcs, Szatmár, Bereg, Ung, Bihar vármegyék. 1924-ben: Szabolcs, Bihar, Hajdú, Szatmár-Bereg k.e.e. vármegyék. 1939-ben: Hajdú, Bihar, Szabolcs, Szatmár, Bereg-Ugocsa vármegyék. 1940-ben: Hajdú, Bihar, Szabolcs, Szatmár vármegyék.

Székhelye: Budai Vár, majd 1927-től Debrecen, majd vissza a várba⁵⁰

7. számú Vitézi Törzsszék: "Árpád fejedelem" 1921-ben: Arad, Békés, Torontál, Csongrád, Csanád, Bács-Bodrog vármegyék. 1924-ben: Csongrád, Csanád-Torontál k.e.e., Dél-Pest-Pilis-Solt-Kiskun, Bács-Bodrog, Békés-Arad k.e.e. vármegyék. 1939-ben változatlanok a határai. 1940-ben: Ung, Bereg-Ugocsa, Máramaros vármegyék és k.k.

Székhelye: Budai Vár, majd 1941-ben Ungvár⁵¹

8. számú Vitézi Törzsszék: "Zrínyi Miklós" 1921-ben: Tolna, Somogy, Baranya, Zala vármegyék. 1924-ben: Somogy, Baranya, Tolna vármegyék. Ezután végig változatlan. Székhelye: Budai Vár⁵²

9. számú Vitézi Törzsszék: "Mátyás király" 1940-ben: Kolozs, Szilágy, Szolnok-Doboka, Udvarhely, Csík, Háromszék vármegyék és Kolozsvár, Marosvásárhely városok. 1941-ben: Kolozs, Szilágy, Szolnok-Doboka, Beszterce-Naszód vármegyék

Székhelye: Kolozsvár⁵³

10. számú Vitézi Törzsszék: "Csaba királyfi" 1941-ben: Maros-Torna, Udvarhely, Csík, Háromszék vármegyék.

Székhelye: Marosvásárhely⁵⁴

⁴⁹ Uo. 118.

⁵⁰ Uo. 118-119.

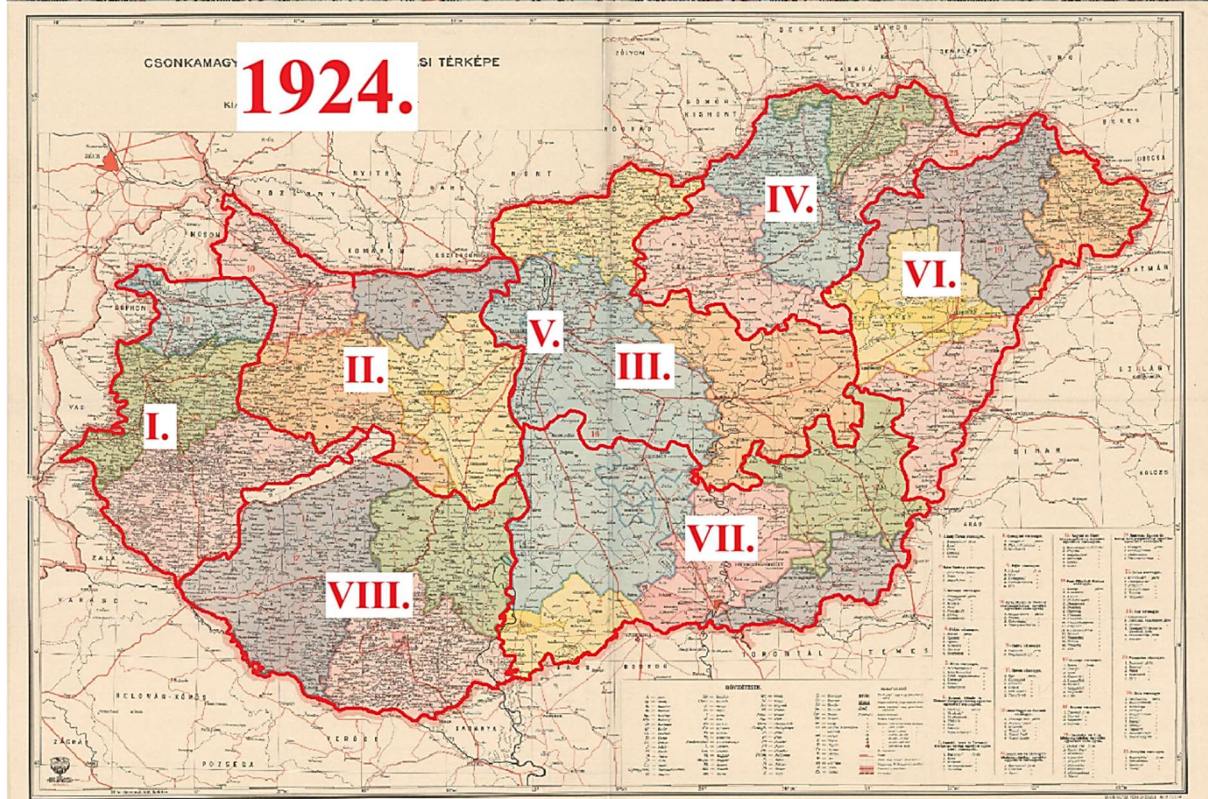
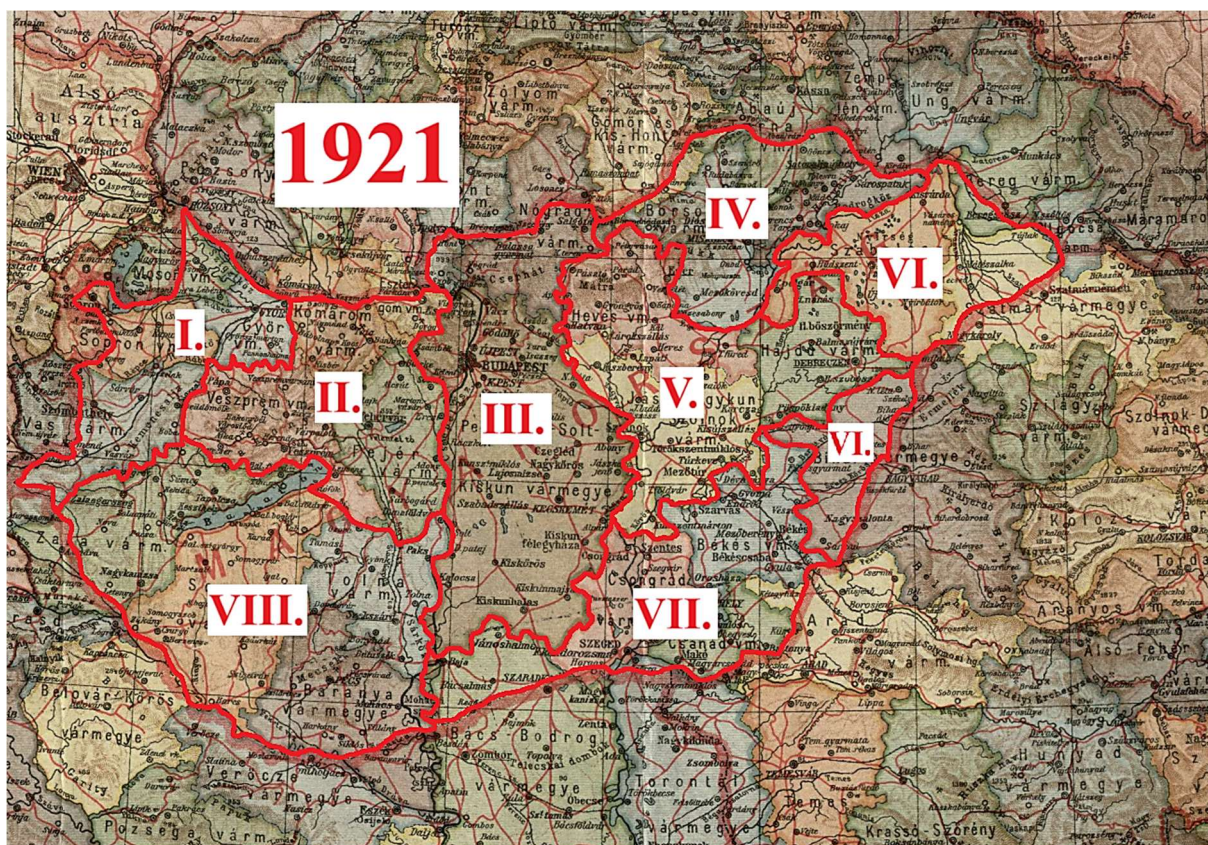
⁵¹ Uo. 119.

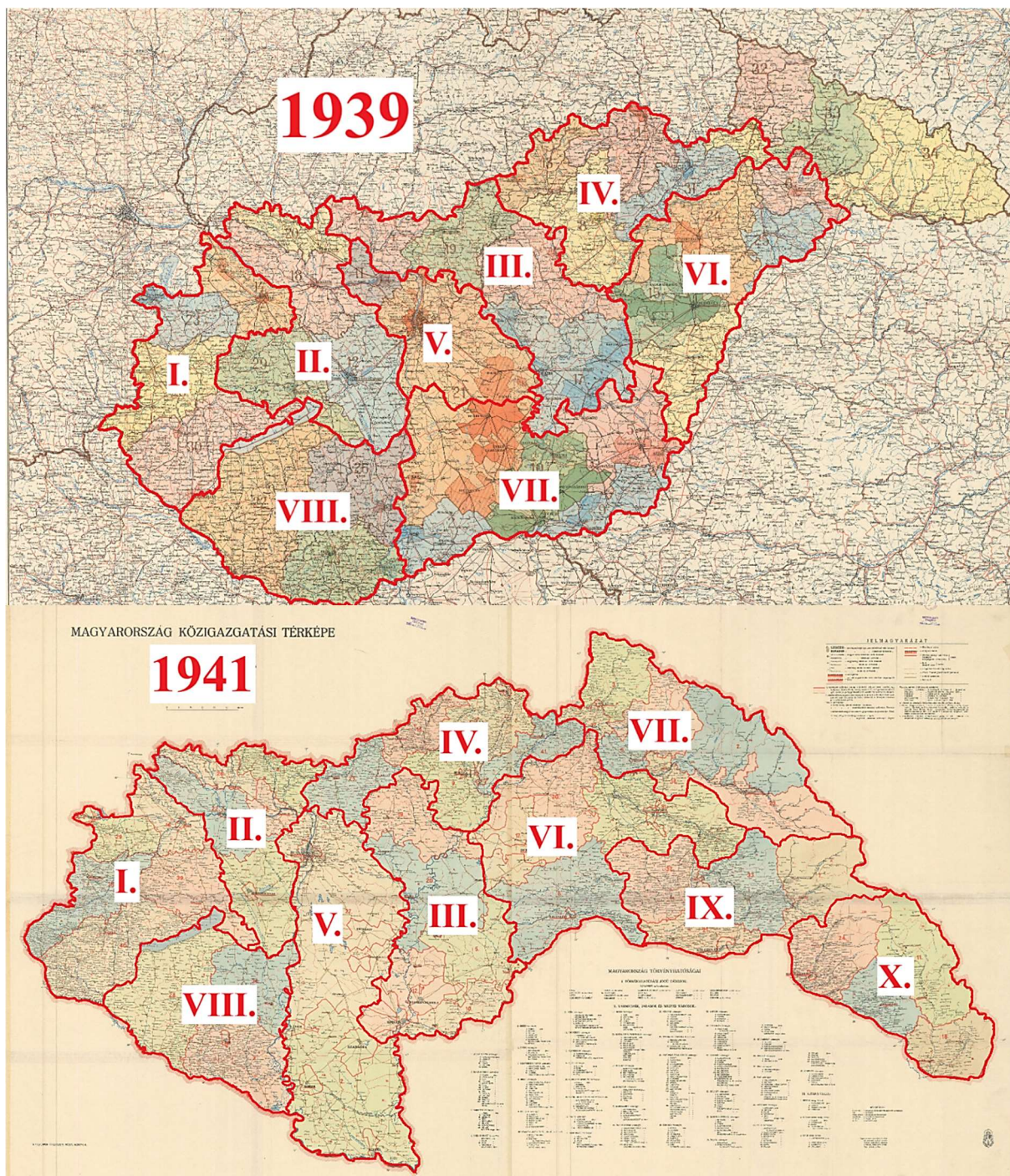
⁵² Uo. 119-120.

⁵³ Uo. 120.

⁵⁴ Uo. 120.

A Törzsszékek fejlődése szemléltetve:

55

⁵⁵	Saját	készítésű	térképek	a	következő	térképeket	alapul	véve:
	Magyarország	politikai	térképe.	[B	XV	a	103],	1922
	Csonka-Magyarország	közigazgatási	térképe.	[B	XV	a	2/1],	1935
	Csonka-Magyarország	közigazgatási	beosztása	[B	XV	a	282],	1939
	Magyarország Közigazgatási térképe. [B XV a 341], 1942							

A törzsszékek és a mai közigazgatási és bírósági illetékességek között is felfedezhetőek átfedések, ilyenek például:

-Az 1921-es II. törzsszék területe megegyezik a mai Közép-Dunántúl régióval.

-Az 1921-es IV. törzsszék területe megegyezik a mai Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye területével.

-Az 1921-es VI. törzsszék területe megegyezik a mai Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye területével, ha Bihar vármegye egyesült volna Hajdú vármegyével, ahogy ma és az nem a VI. törzsszék alá tartozott volna.

-Az 1921-es VIII. törzsszék területe megegyezik a mai Pécsi ítélőtábla illetékességi területével.

-Az 1924-es I. törzsszék területe megegyezik a mai Nyugat-Dunántúl régióval, ha Győr-Moson vármegye egyesült volna Sopron megyével, ahogy ma és az I. törzsszék alá tartozott volna.

-Az 1924-es II. törzsszék területe megegyezik a mai Közép-Dunántúl régióval, ha Győr-Moson vármegye egyesült volna Sopron megyével, ahogy ma és az I. törzsszék alá tartozott volna.

-Az 1924-es IV. törzsszék területe megegyezik a Miskolci közigazgatási törvényszék illetékességi területével.

-Az 1924-es VII. törzsszék területe megegyezik a Szegedi közigazgatási törvényszék illetékességi területével és a Dél-Alföld régióval.

-Az 1924-es VIII. törzsszék területe megegyezik a Pécsi közigazgatási törvényszék illetékességi területével és a Dél-Dunántúl régióval.

-Az 1939-es I. törzsszék területe megegyezik a Nyugat-Dunántúl régióval.

-Az 1939-es II. törzsszék ma is magyar területe megegyezik a Közép-Dunántúl régióval.

-Az 1939-es IV. törzsszék ma is magyar területe megegyezik a mai Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye területével.

-Az 1939-es VII. törzsszék területe megegyezik a Szegedi közigazgatási törvényszék illetékességi területével és a Dél-Alföld régióval.

-Az 1939-es VIII. törzsszék területe megegyezik a Pécsi közigazgatási törvényszék illetékességi területével és a Dél-Dunántúl régióval.

-Az 1941-es VIII. törzsszék területe megegyezik a Pécsi közigazgatási törvényszék illetékességi területével és a Dél-Dunántúl régióval.

Ezeket a példákat végignézve kitűnik a Vitézi Rend hatékony igazgatási rendszere még a mai napig, mind a közigazgatás, mind a bíraskodás esetében fel-fel lelhető.⁵⁶

⁵⁶ Közigazgatási bíraskodás: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/birosagokrol/valtozasok-kozigazgatasi-es-munkaugyi-perekben-2020-aprilis-1-tol> Régiók: <https://szakmaikamara.hu/magyarorszag-regioi/> Ítélőtáblák: https://birosag.hu/sites/default/files/itelotablak_illetekessege.pdf

Vármegyei Vitézi Székek (VVSZ): Minden vármegyének és a székesfővárosnak van egy vitézi széke. Élén áll a vármegyei vitézi székkapitány, akit az OVSZ választ meg a helyi törzskapitány javaslatára. Minden VVSZ hatásköre kiterjed az egész vármegyére/székesfővárosra, és a benne lévő törvényhatóságú városokra is. A VVSZ-ek elnöke a vitézi székkapitányok; a VVSZ-ek tagjai: vármegye főispánja, törvényhatósági városoknak főispánjai és polgármestere, az alispán, a vármegyei Gazdasági Egyesület elnöke, a vármegyei csendőrparancsnok, a vármegyei testnevelési és népgondozó kirendeltség vezetője, a vitézek vármegyei ügyésze abban az esetben ha vitéz, a vármegye mezőgazdasági bizottságának elnöke, a vármegye területén lévő tiszti telkes vitézek és a járási vitézi hadnagyok, tiszteletbeli vitézi székkapitányok és tiszteletbeli vitézi hadnagyok. A vitézi székek szükség esetén a következőket vehetik igénybe: a mezőgazdasági kamara, a vármegyei gazdasági felügyelő, a vármegyei tiszti főorvos, a tábori lelkészi hivatalok vezetőit és a vármegyei tiszti állatorvos. A Budapest székesfővárosi Vitézi Szék elnöke: Budapest székesfővárosi Vitézi Székkapitánya; tagjai: a főpolgármester, a polgármesterek, alpolgármesterek, gazdasági szaktanácsok és a kerületi vitézi hadnagyok. A vitézi székkapitány javaslatot tehet az OVSZ-nek, hogy a VVSZ tagjait kiegészíthessék, azokkal, akik feltétlen szükségesek lennének az adott VVSZ-ben. A VVSZ-ek mellérendelt szerve, az adott vármegyéken belül működő Vármegyei Vitézi Társadalmi Bizottságok (VVTB). A székkapitány a vármegye összes járási vitézi szakaszainak, valamint az állományába tartozó egyes vitézeknek minden ügyét egységesen vezeti. A területén lévő, de állományba nem tartozó vitézek feletti felügyeletet gyakorolja. Utasításait, illetve rendeleteit a járási hadnagyok és a vitézi őrmesterek által hajtja végre. A vármegyei székkapitányt segíti továbbá, a vármegyei vitézi Széktartó és a nemzetvédelmi tiszt.⁵⁷

Járási Hadnagy: Minden járás/kerület/törvényhatóságú város élén a vitézi hadnagy van, a benne lakó vitézi családok képzik a vitézi járási szakaszát. A vitézi hadnagyokat a vármegyei vitézi székkapitány javaslatára az OVSZ bíz meg a tisztséggel. Feladata a vezetésére bízott vitézi járási szakasz minden ügyét intézni. Ő a szakasznak vezetője és tanácsadója. A vitézi hadnagyot segíti az adott járás főszolgabírája és az esetenként szükséges szakközegek.⁵⁸

Vitézek Őrmestere: Kis körzetben egymáshoz közel lakó vitézi csoportok, családok élén áll a vitézi őrmester. A tisztséget a vármegyei vitézi székkapitány előterjesztésére a vitézi törzskapitány adhatja.⁵⁹

⁵⁷ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 25-26.

⁵⁸ Uo. 26-27.

⁵⁹ Uo. 27.

A Vitézi Társadalmi Bizottságok: Minden vármegyének külön VVTB-je volt, amelyek a vármegye társadalmi és kulturális kérdéseinek megoldására az OVSZ-nek, és a vármegyei székkapitánynak részletes javaslatot tesz. Az OVSZ-nek külön Társadalmi Bizottsága (OVSZTB) volt, elnökét a budapesti vitézek közül az ügyvezető törzskapitány, tagjait pedig az elnök jelöli ki. A VVTB-k elnökét a vitézi székkapitány, tagjait pedig az elnök jelöli ki. A tagok számát a szükséghez mérten állapították meg. Az OVSZTB olyan ülésein, amelyeken az egész Rendre vonatkozó társadalmi vagy kulturális kérdések kerülnek napirendre, minden törzsszék és törzskapitány által kijelölt egy-egy taggal képviselteti magát.⁶⁰

Az Észak-Pest vármegyei székkapitányság Társadalmi bizottsága a következőképpen épült fel:⁶¹

Kulturális Bizottság:	Anyagi Bizottság:	Propaganda Bizottság:
Művelődésügyi csoport	Mezőgazdasági csoport	Nemzetvédelmi csoport
Nevelésügyi csoport	Ipar, kereskedelem és pénzügyi	Sajtó Csoport
Testnevelési csoport	Jóléti csoport	Vigalmi csoport
Nemzetes Asszonyok csoportja		

A Vitézi Rend Zrínyi Csoportja: „A magyar katonai eszmény intézményes szolgálatában működő, tudományos, irodalmi és művészeti téren nemzetvédelmi, alkotó és propaganda tevékenységet végrehajtó szerv, mely munkásságát lapok, könyvek és egyéb szellemi termékek kiadásával, továbbá előadások rendezésével stb. végzi. Vezetőségét a szakosztályait az OVSZ nevezi ki”⁶² Megalkotója a csoportnak az akkor még őrnagy, vitéz Rózsás József volt. Az általa benyújtott tervezetet Gömbös Gyula miniszterelnök 1936 februárjában fogadta el. Működését, két évi előkészület után 1937-ben kezdte meg.⁶³ A Vitézek Lapjával együtt mellékelte Magyar katonaeszmény szolgálata című kiadványért ez a csoport felelt. Kiadói munkájában kiemelendők a következő könyvek: Felvidékünk – honvédségünk (Trianontól – Kassáig), 1939; Daloljatok Honvédek, 1940; Erdélyünk és honvédségünk, 1941.

⁶⁰ A Vitézi Rend kis kátéja, 1934, 27.

⁶¹ HU-MNL-PML-IX.702 16-17. doboz

⁶² Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 31.

⁶³ Négyessy, 2000, KN, 233.

4 A szimbolika

4.1 A vitézi jelvény⁶⁴ és avatási kellékek

A Vitézi Rend címerét, a vitézi jelvényt Szilasi József iparművész tervezte,⁶⁵ a vitézi jelvény formája pajzs, amely a haza védelmének jelképe. Tengelyében a kard, a győzelem kivívásának az eszköze. A magyar egységességet a pajzsra helyezett kis címer jelképezi, rajta a Szent Korona, a háttérben a Nap korongja sugaraival beragyogja a Szent Koronát és termékenyíti a magyar rónát, amelyet a pajzson látható búzakarász jelképez. A pajzson tölgyfalombot is látunk, mely a hazát hőiesen védőknek a jelképe.⁶⁶ A tölgy a növényi jelképek közül a legegységesebb, legösszetettebb jelentésű szimbólum: a halhatatlanságot szimbolizálja, egyben hatalmi jelkép, az uralkodói reprezentáció eleme. Heraldikai elemként a hősiesség, a bátorság, a bajtársiasság szimbóluma.⁶⁷

Toókos Gyula vezérkari őrnagy, aki később a 6. törzsszék törzskapitánya lesz, az OVSZ megbízásából, az előző korok rendi szertartások alapján dolgozta ki az avatási ceremóniát, beleértve az eskü szövegét és a kellékek megtervezését, mint az avatási díszpajzs, az esküasztalterítő, a vitézi eskükönyv és a főkapitány díszkardja.⁶⁸ A jelvény legyártása után, 1921-ben elkészítették a vitézavatások kellékeit. Az avatási pallost a kor ismert kardgyártója, Pacholek György budapesti kardgyára szállította.⁶⁹ A kard hossza 100,5 cm, a penge egyik oldalára az „Első vitézzé ütés 1921” míg a másik oldalán a „Nagybányai Horthy Miklós a Vitézek első Főkapitánya” gravírozott szöveg olvasható. A kard keresztvása aranyozott rézlapból készült, végei csigavonalban vannak visszahajtván. Az avatási kard markolata és hüvelye cápatőr bevonatú, amelyet felülről egy zománcozott, illetve a másik oldalt egy gravírozott vitézi jelvény díszít. Az avatási díszpajzs egy alul csúcsos, felül két hullámvonalban végződő, fémből készült, ívelt pajzs, amelynek elején nagyméretű, színes vitézi jelvény látható. Az eskükönyv bőrborítóját a vitézi címer ékesíti. Ezt a zöld selyemből készült esküasztalterítő négy sarkára is ráhímezték. A terítő közepét az egymást keresztező tölgyfalombok és búzakarászok díszítik.⁷⁰

64

⁶⁵ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 78.

⁶⁶ <https://www.vitezirend.com/rovatok/vitezi-rend/vitezi-nagyjelvény/info/>

⁶⁷ Országgyűlési könyvtár, 2018

⁶⁸ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 77.

⁶⁹ Uo. 77.

⁷⁰ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 13.

Az eskü szövege a következő: „*Én ünnepélyesen esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, egy igaz Isten és mindenre, mi előttem szent, hogy az ezeréves Magyarországhoz és annak alkotmányához, a magyar nemzeti eszméhez, a magyar törvényekhez és szokásokhoz, vitéz nagybányai Horthy Miklós Úrhoz, Magyarország Főméltóságú Kormányzójához, a Vitézek Főkapitányához, mindhalálig hű leszek. Esküszöm, hogy a vitézi szervezet törvényeit megtartom, előjáróim parancsainak feltétlenül engedelmeskedem; magyar hazámért, nemzetemért, előjáróimért, derék honfitársaimért, úgy külső, mint belső ellenséggel szembeszállok; érettük, ha kell életemet is feláldozom. Esküszöm, hogy bajtársaimnak mindenben jó példát mutatok, őket a hazafiasság és az erények útján vezetni szent kötelességemnek tartom. Isten engem úgy segítse!*”⁷¹

4.2 A vitézavatások

Az első zártkörű vitézavatást 1921. május 22-én tartották a Szent Jobb/Szent Zsigmond kápolnában, ahol elsőként és egyedülként lettek felavatva vitézi törzskapitányok.⁷² Részt vett az eseményen a kormány részéről, a honvédelmi miniszter, Belitska Sándor és 24 még fel nem avatott, de már telkes vitéz.⁷³ Az ünnepi misét a testőrség lelkésze, Gyarmathi János celebrálta. A kápolna a két oldalán hat-hat testőr állt, így is növelve a ceremónia tekintélyét. Az eskü letétele után a főkapitány-helyettes parancsára térdre ereszkedtek a törzskapitányok, eléjük lépett a főkapitány és megérintette jobb vállukat az avatási pallossal.⁷⁴ A felavatott nyolc törzskapitány a következő volt: báró Nagy Pál gyalogsági tábornok, Sréter István tábornok, nyugalmazott honvédelmi miniszter, Siménfalvy Tihamér nyugállományú vezérkari ezredes, Bánó Kálmán alezredes, Lipcsey Márton őrnagy, Toókos Gyula szolgálaton kívüli vezérkari őrnagy, Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagy, Magasházy László őrnagy, első szárnysegéd.⁷⁵ A ceremónia a Magyar Hiszekegy és a Himnusz eléneklésével végződött.⁷⁶ Befejezőként a kormányzó, a Vitézi Szék tagjai és a telkes vitézek közös díszében vettek részt, ez egy visszatérő programpont lett minden ezt követő központi vitézavatáson.⁷⁷

⁷¹ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 51-52.

⁷² A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 81-82.

⁷³ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 13-14.

⁷⁴ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 82-83.

⁷⁵ Uo. 82.

⁷⁶ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 84.

⁷⁷ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 14.

A központi vitézavatások időpontjai és helyszínei	
1921.augusztus.21.	Budai Vár
1922.augusztus.15.	Margit-sziget
1923.június.17.	Margit-sziget
1924.június.15.	Margit-sziget
1925.június.21.	Margit-sziget
1926.június.20.	Margit-sziget
1927.június.26.	Margit-sziget
1928.június.17.	Margit-sziget
1929.június.16.	Margit-sziget
1930.május.25.	Budai Vár
1934.június.3.	Margit-sziget
1936.május.24	Margit-sziget
1938.május.22.	Székesfehérvár

78

A központi vitézavatások alkalmával a főméltóságú kormányzó úr beszédeket tartott, kivéve az 1930-as központi avatáson, ahol tőle avatási beszéd nem hangzott el.⁷⁹ Az avatási beszédek mindig a megszólítással kezdődtek, eleinte a köszöntés a: „Vitéz Bajtársaim!” volt,⁸⁰ viszont 1927-ben változott a retorika, aholis a már bevett megszólítás átváltozott a következőre: „Vitézek!”.⁸¹ A beszédek visszatérő frázisai között ott vannak a „Magyarok Istenének áldása”, a „keresztény erkölcs”, a „turáni fajunk büszkesége” többek között. A beszédeket egy hálás, szeretetteljes nyelvezet jellemzi. Minden beszédben hálát adott a kormányzó és megköszönte az eddigi szolgálatokat. Ahogy teltek az évek, már a Vitézi Rend erényességét és sikerességét is méltatta.⁸² Vendégekként az egyházak képviselői, miniszterek, királyi hercegek, vezérkari tisztek és egyéb közbizonyi méltóságok voltak jelen.⁸³ Eredetileg 1929-ig tervezték avatni,⁸⁴ de mivel ezután is voltak még jelentkezők kénytelenek voltak „pótavatásokat” rendezni, ezek a ’30-as, ’34-es, ’36-os és ’38-as. 1938 után már nem voltak központi vitézavatások, az avatási

⁷⁸ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 23.

⁷⁹ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 103-117.

⁸⁰ Uo. 103-108.

⁸¹ Uo. 109-116

⁸² Uo. 103-117.

⁸³ Vitézek Hírmondója XII. évf., 2015, 38-47.

⁸⁴ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 114.

jogköröket a törzskapitányok és a székkapitányok vették át, akik kis létszámban, a saját körzetükben avattak új vitézeket.⁸⁵ Az avatások a ludovikások, a leventék és a hadirokkant vitézek díszmenetével végződtek,⁸⁶ ami után a már fent említett közös étkezés volt.⁸⁷

5 Tagság

5.1 A felvétel előfeltétele

A felvétel előfeltételei közé tartozott a magyar állampolgárság, a fedhetetlen és büntetlen előélet, valamint ezeken kívül el kellett érni bizonyos kitüntetések, amik csak akkor fogadhatóak el, ha kétségtelenül beigazoltan a személyes vitézségért adományozták azokat. Amennyiben megfelelt a fent említett kritériumoknak egy hősi halott, akkor az elhunyt árvája, özvegye, az elhunyt szülei, illetve a legközelebbi hozzátartozója kérhette, hogy nyilvánítsák vitézzé.⁸⁸ Ha a vitézzé nyilvánított hősi halott várományosa nemzeti, erkölcsi és egészségi szempontból kifogás alá nem esik, öröklés jogán a Vitézi Rend tagjává válik.⁸⁹ A kötelező kitüntetések az alábbi táblázatban láthatóak:

A legkivételesebb esetekben felvehetők még olyan egyének is, akik a magyar haza védelmében kétségtelenül kiválóan vitézi magatartást tanúsítottak, de önhibájukon kívül a vitézi mértéket megütő kitüntetést el nem nyerhették. Ilyen eseteket az OVSZ különösen akkor méltányol, ha az illetők a forradalmak alatt a nemzethez való ragaszkodásuknak és törhetetlen hűségüknek úgy, mint önfeláldozásuknak, fegyverrel kezükben nyíltan kifejezést is adtak, vagy az ország elszakított területein elszánt, hazafias magatartást tanúsítottak s ezért szabadságvesztést, vagy meghurcolást szenvedtek. A saját ingatlanból vitézi telket alapítók is felvehetők a Rendbe, ha a fent említett általános feltételeknek megfelelnek. Ha a magyar állam védelmében az ellenséggel szemben tanúsított személyes vitézségükért, a vitézi mértékeket megütő kitüntetésnél eggyel kisebb kitüntetést érdemeltek ki.⁹⁰

⁸⁵ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 22.

⁸⁶ Vitézek Hírmondója XII. évf., 2015, 40., 46.

⁸⁷ Angelovics, 2014, Budapest: ELTE BTK Hallgatói Önkormányzat, 17.

⁸⁸ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 34-36.

⁸⁹ 11.104/1938. I.M. rendelet, 8. §

⁹⁰ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 46-47.

Állomány	Kötelező kitüntetések	
tábornokok és törzstisztek	hadiékiérményes Lipórend lovagkeresztje vagy Magyar Érdemrend tisztkeresztje hadiékiérménnyel és kardokkal	tisztai arany vagy tisztai ezüst vitézségi érme
főtisztek (századosig)	III. oszt. vaskoronarend vagy Magyar Érdemrend lovagkeresztje hadiékiérménnyel és kardokkal	
legénységek	arany vagy I. oszt. ezüst (nagy ezüst) vagy a Magyar arany vagy a Magyar nagy ezüst vitézségi érme	

91

5.2 A jogok, kötelezettségek és kedvezmények

A vitézi jogok és kötelezettségek egyformán vonatkoznak a teljes és a telekkel egyelőre el nem látott vitézekre.

A vitézi jogok a következők ⁹²	A vitézi kötelezettségek a következők ⁹³
Joga és kötelezettsége a „vitéz” jelzöt használni, kitüntetés és megkülönböztetés céljából vitézi jelvényt viselni, házat pedig külön erre a célra készített vitézi címerrel díszíteni.	A vitéz köteles vitézi előjáróinak engedelmeskedni és a tőlük kapott utasításokat esküjéhez híven teljesíteni.
A Vitézi Rendbe történt felvétel alapján megszerezte a vitézi telekre való igényjogosultságát. Ezen jogosultság az OVSZ által megállapított érdemesség sorrendjében, azonban csak fokozatosan és oly mérvben nyer kielégítést, amily mérvben	A vitéz köteles megjelenni a vitézi megbeszéléseken és összejöveteleken, ezeken és egyéb ünnepi alkalmakkor a jelvényt és formaruhát viselni.

⁹¹ Saját készítésű táblázat

⁹² Uo. 51-52.

⁹³ Uo. 49-50.

az OVSZ rendelkezésére áll vitézi telek céljaira juttatott földterület.	
A vitézeket a „nemzetes úr”, feleségeiket pedig a „nemzetes asszony” megszólítás illeti meg.	Köteles előfizetni a „Vitézek Lapja”-ra és teljesíteni az előírt munkaszolgálatokat.
A vitéz ünnepélyes vitézi avatáson, vitézi telekbeiktatásokon stb. családjával együtt, minden külön meghívás nélkül megjelenhet.	Köteles a belső és külső ellenséggel szemben a magyar haza védelmére kelni.
A vitézek összes polgári és politikai jogukat szabadon gyakorolhatják.	Köteles továbbá rendkívüli alkalmakkor (közbajok, elemi csapások stb.) vitézi előljárói és bajtársai, valamint a törvényes hatóságok és polgártársai segítségére sietni.
A vitézséggel járó kedvezmények a következők: -A névváltoztatás: a m. kir. belügyminiszter mindazok részére, kiknek vitézi telek iránti kérvénye kedvező elbírálást nyert, a szükséges névváltoztatásnál illetőleg névmagyarosításnál a tisztí állománybeli kérelmezőknek „y”-nal, a legénységbeli kérelmezőknek pedig „i”-vel végződő, kivételes esetekben helységnevekből kialakított családnév felvételét engedélyezi.⁹⁴ -Kedvezmények a közszállításoknál és munkálatoknál: szállításnál 6%, munkálatoknál az értéknek megfelelően 6-10%, a kereskedő vitézeket az ipari munkálatokra megállapított százalékos előny fele illeti meg.⁹⁵	Köteles családját, gyermekeit a Vitézi Rend magasszínvonalú erkölcsi felfogása és elgondolása szerint igaz, hű, hazájáért bármikor mindenre kész, igaz hazafivá; okos, szorgalmas, munkabuzgó, vallásos polgárrá nevelni, amiben a nemzetes asszonyok férjeiket támogatva, a Vitézi Rendnek is mindenkor megbízható támaszai legyenek. Köteles a magyar nemzeti irányú törekvéseket, szervezkedéseket teljes odaadással és tudásával támogatni. A nemzetellenes ténykedéseket figyelemmel kísérni és azokat már csírájukban elfojtani. Az említett jelenségekről nyert megfigyeléseit köteles vitézi előljáróinak és az illetékes hatóságoknak idejekorán jelenteni.

⁹⁴ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 79.

⁹⁵ 50.000/1934. K. M. szám alatti Közszállítási Szabályzat, 51. §

-A vitézek és hadirokkantak megbízása közszállításokkal: a szabad kézből kiadható és a szabad kézből beszerezhető iparcikkek szállításának teljesítésével elsősorban vitéz vagy hadirokkant helybeli kisiparost, illetve kereskedőket megbízni⁹⁶ -Utazási kedvezmény: a vitézi napokon a saját vármegyéjük székhelyére és onnan állandó lakhelyükre évente egyszer ingyenesen utazhatnak.⁹⁷ -A vitézek lóval való ellátása: a vegyesdandárparancsnokságok a honvédségi szolgálatra alkalmatlan lovakat becsáron a vármegyei vitézi székkapitányságok közbenjárásával a telkes vitézek rendelkezésre bocsátatnak.⁹⁸ -A vitézek képviselete az OGY felsőházában: egy tag a Vitézi Rend képviseletében + egy póttag⁹⁹ -A vitézek képviselete a törvényhatóságokban: a vármegyei és a törvényhatóságú városok bizottságaiban, mint érdekképviseletek részt vesznek a területen lakó vitézek képviselői.¹⁰⁰ -A vitézek adókedvezménye: aki egyéni érdeme alapján tagja a Vitézi Rendnek, annak adóját kétszeresen kell számítani az adót fizetők névjegyzékében.¹⁰¹	A vitéz csupán olyan társadalmi egyesületnek lehet tagja, amelynek alapszabályai és célja a Vitézi Rend szellemével és annak tett esküjével nem ellenkezik. Minden vitéz más egyesületi tagságát bejelenteni és ilyenbe való belépésre az OVSZ engedélyét kikérni köteles.
	Ha a vitéz tartózkodási helyét 2 hónapnál hosszabb időre elhagyja, azt az állományilletékesnek és az új tartózkodási helyének vitézi székének köteles bejelenteni.
	Aki kivándorolni akar vagy átmenetileg külföldön akar tartózkodni annak köteles az OVSZ-nek kérelmet eljuttatni. Az OVSZ indokolt esetben 5 évre szóló engedélyt adhatott ki, azonban az idő lejártá után, köteles a vitéz újból engedélyt kérni. Aki ezt 6. év lejártá után sem teszi meg, azt az OVSZ törli a Vitézi Rendből.
	Köteles a vitéz legkésőbb a legfelsőbb adományozás után, a várományos pedig a telek átvétele után, amennyiben a megfelelő életkort már betöltötte, családot alapítani. A vitéz köteles a nősüléshez engedélyt kérni az OVSZ-től.
	A vitézi telek tulajdonosa köteles a vitézi telek felszerelését mindenkor jókarban tartani, a szükséges és hasznos

⁹⁶ 50.000/1934. K. M. szám alatti Közszállítási Szabályzat, 10.§

⁹⁷ 57.459/1931. K. M. számú rendelet

⁹⁸ 13.803/1935 elnöki és 9431/5-1930 számú rendelet

⁹⁹ 1926. évi XII. t.c. 6.§ és 19.§

¹⁰⁰ 1929. évi XXX. t.c. 4.§

¹⁰¹ 1929. évi XXX. t.c. 9.§

-A vitézi telek átruházási illetéke: a vitézi telek adományozása és alapítása a vagyonátruházási illeték alól mentes, ha a telek nem haladja meg az 500 katasztrális holdat. A mentesség kiterjed a községi ingatlan vagyonátruházási illetékekre is, viszont örökösödésre nem vonatkozik.¹⁰²

-A vitézek jogvédelme: a jogi tanácsadást ingyen, a peres ügyek vitelét mérsékelt díjazás mellett vállalják a vitézi ügyészek.¹⁰³

-A szeszegyedáruság: a pénzügyminisztérium elsőséget biztosít a vitézeknek ezen a téren.¹⁰⁴

beruházásokat kellő időben eszközölni, a hiányokat pótolni, a gazdasági munkákat szorgalmasan és lelkiismeretesen elvégezni, végül a vitézi telek épületeit tűzkár ellen biztosítani.

-A vitézek családtagjainak orvosi kezelése: A honvéd és közrendészeti kórházakban fogászati rendelőkben gyógykezelésben részesülhetnek, naponta és fejenként kell egy bizonyos összeget téríteni. A vitézi orvosok díjtalanul látják el az arra rászoruló szegénysorsú vitézek és családtagjaik orvosi kezelését. A vitéz a honvéd és közrendészeti kórházak gyógyszerházaiból is válogathat, ha nem áll betegbiztosítás alatt.¹⁰⁵

-Altiszti vitézeknek a köz- és magánszolgálatban való alkalmazása: A honvédek, folyamörök, határörök és csendörök mögött, de mindenki más előtt vannak prioritizálva a vitézek a munkavállalásban.¹⁰⁶

-A vitézek gazdasági kiképzése: a Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző iskolájában több alapítványi és néhány ingyenes hely áll a vitézek várományosainak és fiainak teljesen ingyenes kiképzésére. A fonó-szövő iparban két év alatt teljesen ingyenesen kiképeztetheti a növendékeit és az iparügyi minisztérium szakbizottsága előtt tett sikeres vizsga után a növendékek elhelyezkedést a minisztérium támogatja,¹⁰⁷

-A Mezőgazdasági Kamarák támogatása: A telkes és gazdálkodó vitézeket a Mezőgazdasági Kamarák vonják be és részesítik mindennemű kamarai ténykedésben, ellátják ingyenes jog-

¹⁰² 1929. évi XXV. t.c. 7.§ és 1920. évi XXXIV. t.c. 115-117.§

¹⁰³ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 82.

¹⁰⁴ 1938. évi XXX. t.c. és 2000/1938. rendelet

¹⁰⁵ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 81-82.

¹⁰⁶ 1931. évi III. t.c. 20.§

¹⁰⁷ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 82.

és adóvédelemmel, szaktanáccsal, útbaigazításokkal. Ugyancsak ellátják díjtalanul kamarai kiadványokkal, értesítőkkal és szaklapokkal.¹⁰⁸

-A székesfővárosi vitézek köztemetője: ingyenes sírtáblába azok a vitézek temethetők, akik a Budapest székesfővárosi székkapitányság állományába tartoztak. Ha a vitéz vagyontalan vagy oly hátramaradottja nincs, aki megillető temetésről gondoskodhatna, úgy ingyenes temetésben részesült. A Vitézi Rend előkelő tagjainak részére dízsírhely van fenntartva.¹⁰⁹

Az ismertetett kötelezettségek teljesítése a betöltött 17-ik életével kezdődik és a 60. életév betöltéséig tart. A Vitézi Rend méltósága és a vitézek példaadó hazaszeretete minden tagjától megköveteli, hogy ezen 17 évestől 60 évesig megszabott idő előtt és azután is részt vegyen a magyar haza és családja javát szolgáló nagy nemzeti munkában mindaddig, amíg azt testi és lelki ereje megengedi. Ha valamelyik vitéz rokkant vagy egyéb más méltánylást érdemlő indok alapján ezen kötelezettségek teljesítésében a legkivételesebb esetekben gátolva lenne, azok alóli ideiglenes felmentést az OVSZ-től, végleges felmentést a főkapitánytól kérhet.¹¹⁰

5.3 A kérvények

A felvételi kérelem. Amennyiben a már fent említett előfeltételeknek megfelelt az illető, abban az esetben a felvételi kérelmébe az előfeltételek meglétét igazoló dokumentumok mellett küldeni kell egy kérvényt az OVSZ-nek, a székkapitányságon át, aminek kérdőpontjai a következők:¹¹¹

-A kérelmező hány hónapot töltött a rajvonalba?

-A kérelmező a háborúban melyik csapattestnél vagy csapattesteknél szolgált?

-Milyen hadikitüntetései vannak a kérelmezőnek, azokat mikor, milyen rendfokozatban és milyen beosztásban kapta?

-A kérelmező volt-e fogságban, ha igen, milyen fogságban, mettől meddig és onnan hogyan került haza?

-A kérelmező családi állapota, esetleges gyermekeinek száma?

-A kérelmező foglalkozásának és lakásának pontos feltüntetése.

-Előzetes engedély iránti kérvényhez csatolni kell az összes hadikitüntetéséről, a Magyar Királyi Hadilevéltár által kiállított Kitüntetési Beadványok hiteles másolatait. Úgyszintén csatolni kell az esetleges ellenforradalmi magatartást igazoló nyilatkozatokat.

¹⁰⁸ 114.400/1938. F. M. számú rendelet

¹⁰⁹ 56.826/II-1929. V. számú határozat

¹¹⁰ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 50.

¹¹¹ Uo. 36-38.

-Ha valaki ellen bünvádi vagy becsületügyi eljárás volt folyamatban, ez esetben csatolni kell a jogerős ítéletet, illetve a becsületügyi értesítést.

-Pontosan fel kell tüntetni a kérelmező születési évét, sorozási évét, hónapját, tényleges szolgálattételre való bevonulási idejét, végül, hogy mikor ment ki a harctérre?

-Nyomatékos indoklását annak a körülménynek, hogy a kérelmező miért csak most akar folyamodni?

A telek elnyerési kérvény. A kérvény felezetén a pontos lakcím feltüntetendő és minden lakcímváltozás a Vitézi Rend Főszéktartóságának haladéktalanul bejelentendő. A kérvényhez a következő okmányokat kell csatolni:¹¹²

-A katonai anyakönyvi lap másolatát, mely az illetékes testnevelési és népgondozói kirendeltség útján szerezhető be.

-A Leszerelési Igazolványt vagy annak hiteles másolatát

-Az igazolványi lapot vagy annak hiteles másolatát olyanoknak, akik a m. kir. honvédségben szolgáltak

-Annak leírását és hiteles okmányokkal való igazolását, hogy a háború kitörésétől a kérvény benyújtásának időpontjáig mikor, hol, mily minőségben és meddig teljesített szolgálatot, illetve hol tartózkodott.

-A hadikitüntetések eredeti javaslatának hiteles másolatait amelyeket a Magyar Királyi Hadilevéltár vagy a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium állít ki.

-Különös ellenforradalmi tevékenység vagy a megszállás, illetve az ország elszakított részein tanúsított hazafias magatartás leírását, szemtanúk által kell megerősíttetni.

-Tartalékos tiszteknek és tisztjelölteknek Emléklapjukat vagy katonai állományukat és rendfokozatukat igazoló okmány hiteles másolatát.

-Állampolgársági vagy községi illetőségi bizonyítványt.

-Az anyakönyvi kivonatokat és keresztleveleket (külön szabályozás, ha nőtlen, ha özvegy, ha elvált, gyermektelen, gyermekei vannak, újra nősült, ha két házasságból vannak gyerekei, ha özvegyet vagy elvált nőt vett el és neki vannak gyermekei az előző házasságból, ha a kérelmező vagy neje örökbefogadott, ha a kérelmező fogadott örökbe gyermeket). A keresztleveleket és a születési anyakönyvi kivonatokat nagyszülőikig bezárólag, csak a tiszti állományú kérelmezőknek kell csatolni. A legénységi állományú kérelmezők csupán a szülőikig bezárólag kötelesek születési anyakönyvi kivonatokat és keresztleveleket, valamint házasságleveleket

¹¹² Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 39-47.

csatolni, kivéve oly eseteket, amikor az OVSZ a mindkét ági nagyszülőkre vonatkozó okmányok bemutatását is megkívánja.

-Orvosi bizonyítvány csatolandó a kérelmezőről, melyből esetleges sebesülése, rokkantsága, illetve munkaképességének foka megállapítható legyen, feleségéről, gyermekeiről.

-Hadirokkant kérelmező a Hadigondozási igazolványt

-Úgy a kérelmező, mint felesége erkölcsi bizonyítványát.

-A kérelmező nemességét (főrangját) és előnevét igazoló magyar királyi belügyminiszteri bizonyítványt.

-A személyi és családi változások bejelentésére vonatkozó nyilatkozatot.

-Idegen nevű kérelmezők csatolni kötelesek a névváltoztatás iránti kérelmüket (külön szabályok, ha nemességgel nem bír a kérelmező, és külön a nemesi kérelmezőkre). A nemesi névváltoztatás iránti kérvényekhez az alábbi okmányok csatolandók: a magyar nemességről, a m. kir. belügyminiszter által kiadott nemesi bizonyítvány, a kérelmező kiskorú gyermekeinek keresztlevelei, illetőleg születési anyakönyvi kivonatai, a kérelmező házasságlevele, illetve házassági anyakönyvi kivonata, állampolgársági vagy illetőségi bizonyítvány.

-Ha saját telket szándékozik vitézesíteni, úgy a felsorolt okmányok csatolásán kívül még a következőket kell csatolnia: annak igazolását, hogy a vitézi telekké alapítani szándékolt terület, saját kizárólagos tulajdonát képezi. Annak igazolását, hogy az ingatlan tehermentes és bekebelezett haszonélvezeti joggal nincsen megterhelve. Annak igazolását, hogy az alapítás senki jogos érdekét, sem a feleség közszerzeményi részét, sem pedig a gyermek vagy gyermekek köteles részét nem sérti. Feltüntetendő az alapítani szándékolt vitézi telek nagysága, telekkönyvi megjelölése és csatolandó az ingatlan telekkönyvi bejegyzésének teljes hiteles másolata.

Névmagyarosítási kérelem. A már fent említett módokon kellett csatolmányozni a kérelem mellé a dokumentumokat. A nemesi vagy főrangú neveket is át kellett változtatni, viszont megmaradt az előnévkénti használat joga, ha elfogadtatják a belügyminiszterrel, pl: Dietrichstein (grófi család) a következőképp nézett volna ki: vitéz gróf dietrichstein Magyarosított Pál. A névváltoztatások díját, a már fent említett kedvezmények végett elengedik. A névváltoztatások alkalmával a belügyminisztérium szabályai szerint, viszont a névváltoztató és már a telkes vitézség küszöbén álló egyén szabadon választhatott nevet.¹¹³

¹¹³ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 47-48.

6 Észak-Pest Vármegye a mai Pest Vármegyéhez képest¹¹⁴

	
Szobi és érdi járás nélkül (kivéve Törökbálint, az a része volt) Boldog is hozzá tartozott (Aszódai j.) Újszász és Zagyvarékas is hozzá tartozott (Abonyi j.)	A szobi és érdi járást megkapta Nincs Boldog, Újszász és Zagyvarékas és Nagytelek

Össességében elmondhatjuk, hogy két járáson és néhány településen kívül teljesen ugyanaz a kettő. Ez is azt mutatja, hogy a Vitézi Rend értett az effektív szervezéshez, mivel a vármegyei rendszerrel ellentétben, nekik nem kellett törődni a történelmiséggel, így szabad kezet kaptak, hogy saját rendszerüket alkossák meg, amely alkalmazkodóképes és hatékonyabb, mint a történelmi Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye igazgatása. A szocialista vezetők körében valószínűsíthetően volt egy személy, aki az 50-es évek megyerendezéseinek részt vett és a Vitézi Rendnek munkáját ismerte és ismerte a székkapitányi felosztásokat, ennek mintájára pedig megalakították a mai Pest Vármegyét. Észak-Pest vármegye nevezetű terület történelmileg sehol máshol nem található meg, ez csupán a Vitézi Rend saját terminológiája arra a vitézi székre amely ezen a területen működött.

7 A Vitézi Székházak, az Örkényi Gazdaképző Iskola és a fonó-szövő tanüzem

A budapesti székház, valamint a vármegyék székházai a VR társadalmi és kulturális célkitűzéseinek megvalósítását szolgálják. Minden egyes vitézi székház külön házszabályokban

¹¹⁴ Pest megye. [B IX a 1989] és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye [Budapest térképeinek katalógusa 2462a]

állapítja meg mindazon kedvezményeket, melyeket tagjainak nyújt és ennek keretében gondoskodik a vitézi székház rendeltetésszerű működéséről és felhasználásáról.¹¹⁵ Néhány székkapitányság saját székházzal is rendelkezett, ami általánosságban az adott vármegye vármegyeszékhelyén volt.¹¹⁶ A törzskapitányságok 1941-re,— az erdélyi törzskapitányságokat leszámítva, amelyeknek Kolozsváron és Marosvásárhelyen voltak a székhelyeik—mindegyik törzsszék központja a Budai Várban volt fellelhető.¹¹⁷

Az Örkényi Gazdaképző

1922. október 5-én ajánlotta fel a telket magának a kormányzónak palóczi Horváth István, aki november 5-én el is fogadta. Az elfogadást követően elkezdődött a gazdaképzőnek infrastrukturális felkészítése, amely munkálatok 4 évet vettek igénybe.¹¹⁸ Az iskola az Országos Vitézi Szék fennhatósága, és a földművelésügyi miniszter tanügyi- és gazdasági főfelügyelete alatt működött¹¹⁹ 1926-tól 1944-ig.¹²⁰ Az intézmény közvetlen irányítása végett, a főszéktartóság egy teljesen külön osztályt állított fel, a már fent említett IX. osztályt.¹²¹ Mayer János, az akkori földművelésügyi miniszter az iskola működését a 66.625/1926. IX. 1. sz. alatt július 3-án kiadott rendeletével hagyta jóvá.¹²² A gazdaképző iskola célja az volt, hogy a Vitézi Rend telkes vitézeit és vitézi várományosait, valamint a keresztény kispasztorokat hazafias szellemben nevelje, és tanult gazdákká képezze, továbbá, hogy gazdasági és kulturális előadásokat, tanfolyamokat tartson a gazdatársadalom részére, és a hozzáforduló gazdákat tanáccsal lássa el.¹²³ Az iskolát Horthy Miklós kormányzó, a Vitézi Rend megalapítója és főkapitánya avatta fel ünnepélyes keretek között, 1927. június 12-én.¹²⁴ A felavatáson a Vitézi Rend és a közélet számos vezetője megjelent. Jelen volt: vitéz József királyi herceg; Mayer János földművelésügyi miniszter; dr. Schandl Károly földművelésügyi államtitkár; Pálóczi Horváth István nagybirtokos, az iskola alapítója; vitéz Bulcsi Jankó Kocsárd lovassági tábornok, a honvédség főparancsnoka; vitéz tiszabeőei Hellenbronth Antal nyugalmazott tüzérségi tábornok, a főkapitány helyettese; vitéz Igmándy-Hegyessy Géza, az Országos Vitézi

¹¹⁵ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 96.

¹¹⁶ Négyessy, 2000, KN, 224.

¹¹⁷ Négyessy, 1974, KN, 116-120.

¹¹⁸ <https://old.paloczi.hu/cimlap/iskolankrol>

¹¹⁹ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 63.

¹²⁰ Uo. 69.

¹²¹ Tátrai, 1997, Budapest: MH Központi Nyomda, 62.

¹²² Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 62.

¹²³ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 90.

¹²⁴ <https://old.paloczi.hu/cimlap/iskolankrol>

Szék ügyvezető törzskapitánya; dr. Tóth Jenő államtitkár; dr. Czvetkovics Ferenc miniszteri osztálytanácsos; dr. Hoffer László országgyűlési képviselő; Szántó Pál a járás főszolgabírója; a vitézi székkapitányok; a minisztériumok, vármegyék, városok, mezőgazdasági kamarák tisztségviselői; a községek küldöttjei; a vitézek, gazdák; a tanulók és szüleik.¹²⁵

A tantestülethez tartoztak, az igazgató, a gazdasági tanár, a kertészeti intéző, a testnevelési oktató, a m. kir. Földművelésügyi Minisztérium által kijelölt szaktanárok, illetőleg az OVSZ megbízásában lévő óraadó tanárok. Az óraadók között volt orvos, erdőmérnök, állatorvos, énektanár, okleveles tanító, római katolikus plébános, református lelkész.¹²⁶ Az intézmény ellenőrzését egy öttagú bizottság végezte, melynek tagjai a törzskapitány és az OVSZ gazdasági szakreferense, a földművelésügyi miniszter két megbízottja és az alapító (palóczi Horváth István).¹²⁷ Összesen 14 tantárgyuk volt melyek a következők voltak: Földművelés és növénytermelés, Állattenyésztés, ápolás, Kisgazdaságok berendezése, Gazdasági számvitel, Kertészek és szőlőművelés, Apró háziállatok, méhészet és selyemtenyésztés, Magyar nyelvtan, ügyirálytan, népies irodalom, Számtan, földmértan, Erdészet, Gazdasági építészet, Gazdasági földrajz és éghajlat, Történelem és alkotmánytan, Természettan, vegytan, Testnevelési gyakorlatok (mindegyik nagybetűvel kezdődő szó egy-egy külön tárgy címet jelent). Ezek mellett még értékelték összességében a gyakorlati munkásságát és az erkölcsi magaviseletét az illetőnek, ezeket szemügyre véve különböző fokozatú gazdának (kiváló/jó/megfelelő) nyilvánították a gazdaképzőt elvégzett vitézek.¹²⁸ Nem osztályozva, viszont oktatva volt hittan, testnevelés és háziipar. A háziipari oktatás célja a készségfejlesztés volt, ahol elsajátították a tanoncok a kosár-, seprő- és kefekötést, valamint a faragóművészetet. A képzés egy évig tartott, ami októberben kezdődött és szeptemberben volt vége.¹²⁹ A bizonyítványt aláírta az iskola igazgatója és a Vitézi Rend képviselője és a földművelésügyi miniszteri kiküldött, aki egyben a vizsgabizottság elnöke is volt.¹³⁰ Kiegészítő foglalkozásként volt továbbá: a gazdatársadalomban történő önálló szerepvállalás elsajátítása céljából ifjúsági gazdakör; a nemzeti érzés ápolása céljából dalkör; a testnevelés és a fegyelemhez szokás érdekében levente-oktatás is volt az iskolában.¹³¹ A gazdakörnek és a dalkörnek egy-egy felügyelő tanára volt. Ezeknek a szervezetnek a tisztségviselői a következők: az ifjúsági elnök, alelnök, jegyző,

¹²⁵ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 63.

¹²⁶ Uo. 63.

¹²⁷ Uo. 64.

¹²⁸ A Gazdaképző oklevele alapján

¹²⁹ <https://old.paloczi.hu/cimlap/iskolankrol>

¹³⁰ A Gazdaképző oklevele alapján

¹³¹ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 66.

pénztáros és a könyvtáros. A köröknek az iskola minden tagja részese volt. Az üléseket minden szombat délután tartották. Az iskola keretein belül és a községben is ünnepnapok alkalmával felléptek.¹³² Két félévre volt felbontva az év, az első félévben elméleti vizsgát tettek a tanoncok, a második félév végén egy átfogó záróvizsgát.¹³³ 50 bentlakásos hely volt elérhető, akik az intézményben laktak, ők csak karácsonykor és húsvétkor mehettek haza. Az iskolában megtartott hivatalos ünnepek: az aradi vértanúk napja (október 6.); Miklós napja (december 6.); 48-as forradalom napja (március 15.); a hősök emléknapija (május 30.); a vitézi avatás napja; Szent István napja (augusztus 20.). Az oktatás csak a vasárnapokon és az ünnepnapokon szünetelt, amikor alkalom nyílt szórakozni és pihenni.¹³⁴ Az oktatás mellett tanácsadással is szolgáltak a helyi közösségeknek.¹³⁵

Az OVSZ veszi fel az iskolába a jelentkezőket, a jelentkezők pedig a minden év júniusában kibocsátott székkapitányi pályázaton keresztül jelentkeztek. A felvétel feltételei és a kérvényhez melléklendő okmányok a következők: ¹³⁶

- a betöltött 17 éves életkor, mely a születési anyakönyvi kivonattal igazolandó
- az erős, egészséges testalkat és a himlő elleni sikeres újraoltási bizonyítvány. Sérv, tüdő és esetleges más lappangó fertőző betegségben, továbbá testi hibákban és fogyatkozásokban szenvedők, az intézetbe fel nem vehetők. Ezért az orvosi bizonyítványnak ezek megállapítására is ki kell terjeszkednie.
- Iskolai bizonyítvány annak igazolására, hogy a folyamodó teljesen jól tud írni és olvasni, valamint a négy alpművelettel számolni
- Írásbeli nyilatkozat a folyamodó szüleitől vagy gyámjától, melyben kötelezőleg nyilatkozik arra vonatkozólag, hogy a tanfolyam tartama alatt az ellátási és egyéb díjakat az iskola pénztárába pontosan befizeti.
- hatósági orvosi bizonyítvány
- községi bizonyítvány, melyből megállapítható a folyamodó vagy atyjának vagyoni állapota, eddigi foglalkozása, kiskorúsága esetén testvéreinek száma és életkora.

Az éves bentlakás ára fejenkénti 550 pengő volt, ami a következőképpen oszlott el: 10 pengő beiratkozásért, 60 pengő bútor- és eszközhasználat, 120 pengő mosásért fűtésért és világításért,

¹³² Uo. 67.

¹³³ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 90.

¹³⁴ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 64.

¹³⁵ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 90.

¹³⁶ Uo. 92.

360 pengő élelmezésért. A bejárás tanulók díja évi 150 pengő volt.¹³⁷ A díjakat két részletben kellett betenni az iskola pénztárába, egy részletet a tanév kezdetén, október 10-ig, a másik tételt a második félévkor, március 1-ig. A tanulók a gyógyszerek árának megtérítése mellett, ingyenes orvosi kezelésben részesültek.¹³⁸ A beköltözköztetők a következőket voltak kötelesek magukkal vinni a tanoncok: 1 ünneplő ruhát, 1 munkaruhát, 6 db inget, 6 pár cipőt, 4 db törülközőt, 6 db zsebkendőt, 6 pár kapcát, 1 pár munkacipőt, 1 pár csizmát, 1 db 2mx1m-es szalmazsákot, 2 db lepedőt, 1 db párnát, 2 db párnahuzatot, 1 db szürke kéksávós pokrócot, 1 db ággyterítőt, 1 db kést, 1 db villát, 1 db kanalat, 1 db kiskanalat, 1 db vizespoharat, valamint a ruhamosáshoz 5 kg szappant.¹³⁹

Napirendek ¹⁴⁰		
Idő	Téli félév	Nyári félév
5	-	Felkelés
5:30		Tisztálkodás, öltözködés
6	Felkelés	Gyakorlati foglalkozás
6:30	Tisztálkodás, öltözködés	
7	Reggelizés	Tanulás és testnevelési gyakorlatok
7:30	Testnevelési gyakorlatok	
8		Reggelizés
8:30	Elméleti tanítások	
9		
9:30		
10		
10:30		
11		
11:30		
12		
12:30	Ebéd, pihenés	Ebéd, pihenés
13		
13:30		

¹³⁷ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 65.

¹³⁸ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 93.

¹³⁹ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 67.

¹⁴⁰ Uo. 67-68.

14	Gazdasági, kertészeti és háziipari munkák	Gazdasági, kertészeti és háziipari munkák
14:30		
15		
15:30		
16		
16:30		
17	Tanulás	Tanulás
17:30		
18		
18:30		
19	Rendelkezés következő napra, vacsora, tanulás	Rendelkezés következő napra, vacsora, tanulás
19:30		
20		
20:30		
21	Lefekvés	

¹⁴¹

1936-ban továbbfejlesztették az örkényi gazdaképzőt és az OVSZ fonó-szövő tanüzemet alakított ki, hasonlóképp a gazdaképző többi részéhez, ez is 1944-ig üzemelt.¹⁴² Ennek a tanüzemnek a képzési ideje két év volt.¹⁴³ Minden évben 10 főt vettek fel, akik kizárólag a Vitézi Rend tagjainak gyerekei lehettek. A felvételi pályázat kihirdetése hasonlóképp működött, mint a gazdaképzőnek, a székkapitányok írták és továbbították a pályázatokat. A pályázatokat az OVSZ bírálta el, miután a pályázat véleményezéssel továbbítva lett felé a Vitézi Rend Fonó-szövő Tanüzemi Felügyelőségtől.¹⁴⁴ A felvételi bírálati folyamat erősen azokat a fiatalokat részesítette előnyben, akik olyan családból származnak, ahol az érdemszerző vitéznek sok gyermeke van és/vagy vagyontalan. Az elméleti oktatás tárgyát képezték: általános anyagismeret, általános szakszámítás, fonástechnológia. A gyakorlati oktatás tárgyai a következők voltak: anyagelőkészítés, kártolás, fonás.¹⁴⁵ Az elméleti tananyagot leadó tanár Perl Sándor textilipari mérnök volt, aki az OVSZ felkérésére vállalta el a pozíciót. A gyakorlati

¹⁴¹ Saját táblázat

¹⁴² Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 68.

¹⁴³ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 93.

¹⁴⁴ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 68.

¹⁴⁵ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 94.

foglalkozásokat az üzemvezető, a művezetők, illetőleg a segédművezetők végezték. A tanulók ellátása ingyenes, azonban a felvett tanulóknak belépésük alkalmával megfelelő ruhaneműt kellett magukkal vinniük.¹⁴⁶ A tanulók a gondatlanság vagy szándékosság következtében okozott károkért térítéssel tartoztak.¹⁴⁷ Az üzemnek a tanítás mellett a tényleges termelés is célja volt, így a honvédségnek és az egészségügyi intézményeknek takarókat, a textilipari üzemek részére pedig különböző fonalakat gyártott.¹⁴⁸

A fonó-szövő tanüzembe való felvételi eljárás követelmények és csatolandó dokumentumok a következők voltak:¹⁴⁹

- a betöltött 16 éves életkor, mely születési anyakönyvi kivonattal igazolandó.
- erős, egészséges testalkat és a himlő elleni sikeres újraoltási bizonyítvány. Sérv, tüdő és esetleges más lappangó fertőző betegségben továbbá testi hibákban és fogyatkozásokban szenvedők, az intézetbe fel nem vehetők. Ezért az orvosi bizonyítványaiknak ezek megállapítására is ki kell terjeszkednie.
- a középiskola sikeres elvégzését igazoló végbizonyítvány.
- írásbeli nyilatkozat a folyamodók szüleitől vagy gyámjától melyben arra kötelezi magát, hogy a két éves tanfolyam tartama alatt fiát nem veszi ki az intézményből.
- a második pontban foglaltakat figyelembevevő hatósági orvosi bizonyítvány
- községi bizonyítvány, mely feltünteti a folyamodó vagy atyjának vagyoni állapotát, foglalkozását, testvéreinek számát, életkorát, valamint ellátott vagy ellátatlan voltát.

1944 kora őszén, szeptember végén érkezett meg a kiürítési parancs, elérte a front Örkényt.¹⁵⁰ A Vitézi Rend elvárásaihoz híven oktatta és nevelte a vitézeket, várományosokat és kispazda fiatalokat. A gazdasági előadások és tanácsadások segítették a környék gazdáinak munkáját, így maradéktalanul tudta teljesíteni feladatát. Az intézmény felbecsülhetetlen érdemekkel büszkélkedhet a földműves társadalom megbecsülésének fényében. A közel 220 kataszteri holdon működő gazdaképző 18 éve alatt hozzávetőlegesen 600 képesített gazdának a kiképzésével járult hozzá a magyar agráriumhoz. Az OVSZ és a Földművelésügyi Minisztérium elvárásaival összhangban csillagos ötössel lehet a képzést és a benne zajló hazafias szellemben való nevelést osztályozni.

¹⁴⁶ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 68.

¹⁴⁷ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 95.

¹⁴⁸ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 68.

¹⁴⁹ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 94.

¹⁵⁰ <https://old.paloczi.hu/cimlap/iskolankrol>

8 Vitézi Járások igazgatási felépítése

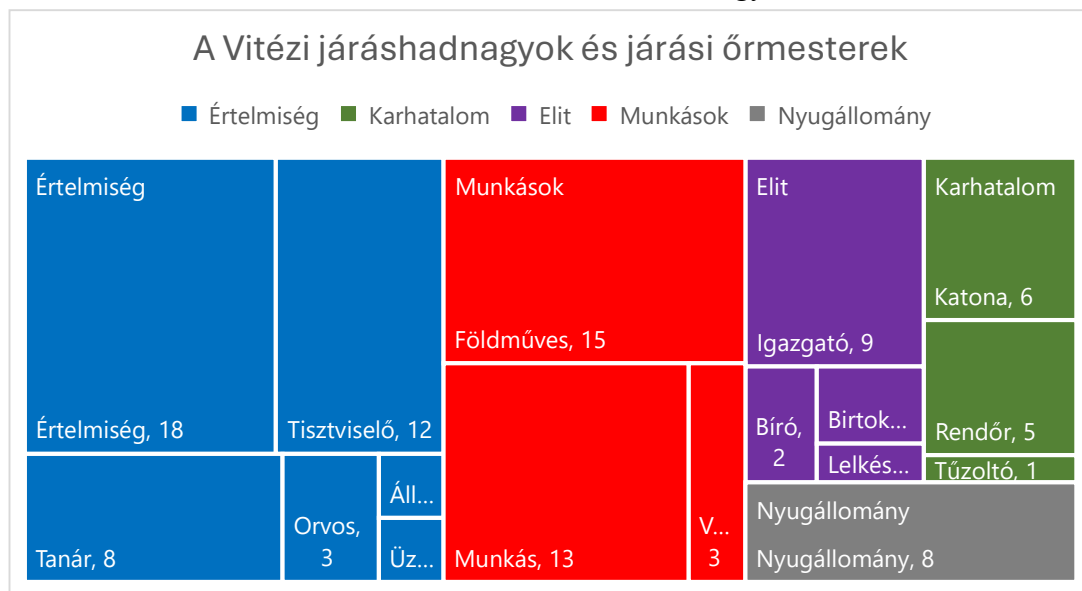
A következő fejezetek kimutatásai mind-mind saját kimutatások, a levéltári források alapján. A vitézi járások egy megtévesztő név lehet, mivel nem minden járás teljes területére terjedtek ki, hiszen a városok külön vitézi járást kaptak. A városok és a járások is kaptak egy-egy vitézi járási vezetőt, járáshadnagyot. A városok a következők voltak 1931-ben¹⁵¹ és 1939-ben¹⁵² is: Budafok, Cegléd, Kispest, Nagykőrös, Pesterzsébet, Rákospalota, Szentendre, Újpest, Vác. A vitézi járások a következők voltak 1931-ben: Abonyi, Alsódabasi, Aszódi, Biai, Gödöllői, Gyömrői, Központi, Monori, Nagykáta, Pomázi, Ráckevei, Váci járás. A vitézi járások a következőképp változtak 1939-re: A Pomázi járást és Szentendre várost együttesen irányították, az 1934-ben megalakult Budakörnyéki járás azonban megmaradt Biai vitézi járásnak. 1935-re megalakult a Pilisvörösvári vitézi járás, ami abból a szempontból egyedülálló, hogy nem volt ilyen nevezetű járás egészen 2013-ig, így mondhatni megelőzte a korát a Vitézi Rend területi igazgatása. A Pilisvörösvári vitézi járás a következő településeket biztosan magába foglalta: Pilisvörösvár, Üröm, Pilisborosjenő, Tinnye, Piliscsaba, Solymár, Nagykovácsi. 1936-ban városi rangot kapott Pestszentlőrinc és így külön vitézi járást is. Az egyéb különböző tisztségeknek megoszlása is változott, 1931-ben még közösen megosztottak az orvosokon és az ügyvédeken, azonban 1939-re a vitézi járások megtartották a saját állományaiknak ezeket a szakembereket (legalábbis külön volt vezetve minden járásnak, nem pedig ömlesztve, mint '31-ben). 1931-ben 14 ügyvéd állt rendelkezésére a székkapitányságban, 2 Vácon, 2 Monoron, 2 Cegléden, Ráckeven, Újpesten, Budapesten, Veresegyházon, Alagon, Üllőn, Vecsésen és Kispesten. Szintén '31-ben 7 orvos állt rendelkezésre, Pestújhelyen, Dunakeszin, Ráckeven, Váchartyánban, Fóton, Sződön, Veresegyházon. Jogi tanácsadók és ügyészek közül 1939-ben 21 fő volt szolgálatban 17 különböző járásban és városban, melyek a következők voltak: Abonyi, Budafok, Biai, Cegléd, Gödöllői, Gyömrői, Kispest, Monori, Nagykőrös, Pesterzsébet, Pestszentlőrinc, Pomázi és Szentendre, Ráckevei, Rákospalota, Újpest, Vác, Váci járások és városok. Úgyisint '39-ben szinte minden járásba és városba jutott járásorvos, kivéve az Aszódi járást, Csepel város, a Monori járás, Nagykőrös város, Pestszentlőrinc város, Újpest város. Voltak szerencsésebb járások és városok, mind ügyészi, mind orvosi szempontból, a Budafok városban 4 járásorvos és 1-1 ügyész és jogi tanácsadó is volt; a Biai járásban 3 járásorvos is volt; a Gödöllői járásban 2 járásorvos is volt; a központi járásban 4 járásorvos is volt; a Pomázi járásban és Szentendre városban volt 2 jogi tanácsadó és egy ügyész is; a Váci járásban 3 járásorvos is volt.

¹⁵¹ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 216-219.

¹⁵² HU-MNL-PML-IX.702 16-17.doboz

Járáshadnagyok és járási őrmesterek sokfélék voltak foglalkozásukat tekintve. Mint látható, a 108 járáshadnagy, járáshadnagy-helyettes és járási őrmesterek közül hozzávetőlegesen 40%-a értelmiségi pályáról jött. Karhatalmi alkalmazott meglehetősen ritkán, már-már meglepően alacsony arányban kaptak ilyesfajta pozíciókat, bár hozzá kell tenni, hogy a tartalékosokat nem vettem bele ebbe a kimutatásba, hanem csak a hivatásosokat, mivel akkor nagyobb szintű átfedés lenne

mindegyik rétegben a karhatalom részéről. Egy rendhagyó tisztséget még kiemelnék: a nevelésügyi előadó. Ezt a tisztséget vitéz Barotányi Ferenc nagytétényi lakos töltötte be 1939-től

Budafok rendezett tanácsú város vitézi járásában.¹⁵³

9 Vitézi Telkek

Sajnos a Vitézi Rend központi levéltára, az Üllői 8. szám alatt a világháborúban bombatalálatot kapott és kigyulladt, így az összes központi dokumentáció megsemmisült.¹⁵⁴ Ennek fényében eléggé foghíjas a fennmaradt dokumentáció, annak ellenére, hogy általában egy-egy iratot 4-6 példányban sokszorosítottak és továbbították a különböző szervezeteknek, ilyen volt például a belügy-, földművelésügyi minisztériumok, az OVSZ, a Vitézi Rend levéltára, a székkapitányok, törzskapitányok. A HU-MNL-PML-IX.702-ben 434-ig vannak számozva a birtoklapok, viszont csak 342 birtoklap maradt fent, és a helységi összeírásoknál is a hiányzó birtoklapok esetében 'nincs' szerepel.¹⁵⁵ Amely telkek adatai fennmaradtak azok nagytöbbsége is hiányos, az átvétel, a birtokos vitézavatása, a telkek fajtája és egyéb paraméterek rendszeresen hiányoznak, ami biztos, hogy telekméret mindegyiknél van. Észak-Pest vármegyében a vitézi telkek 4 félék lehettek: ingyenesen felajánlott, vagyonváltságos, megváltásos vagy saját alapítású.¹⁵⁶ A felajánlott telkek ingyenes volt, így nem terhelte meg a birtokosát. A megváltásos és a

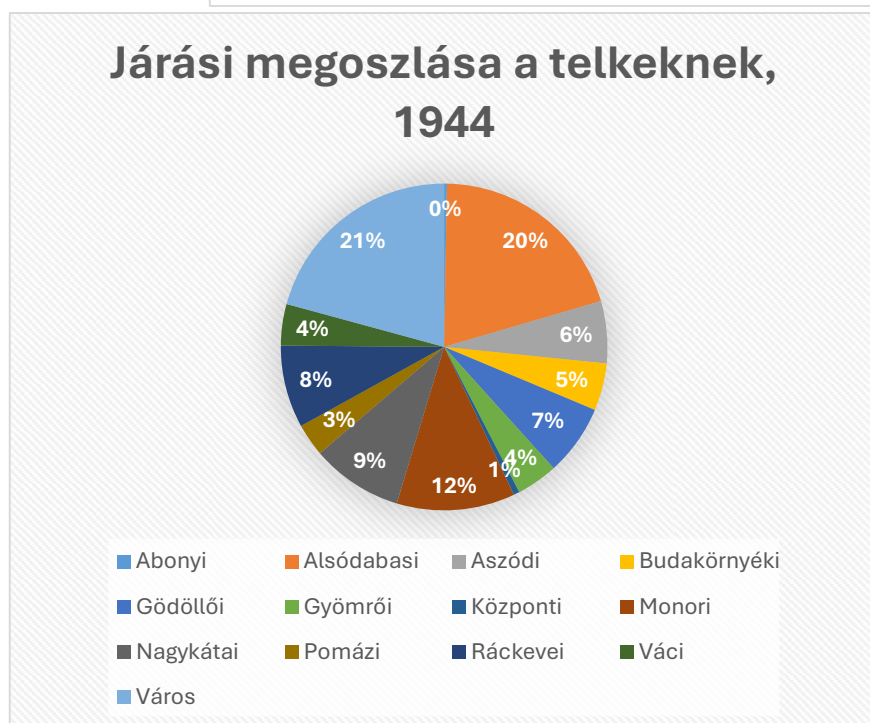
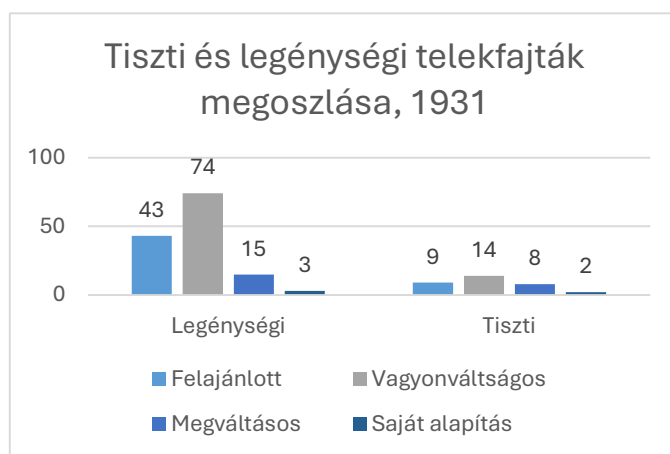
¹⁵³ HU-MNL-PML-IX.702 16-17.doboz

¹⁵⁴ Berta, 2011, 44.

¹⁵⁵ HU-MNL-PML-IX.702 1-7.csomó

¹⁵⁶ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 220.

vagyonváltságos nagyon hasonló volt, mindkét esetben meg kellett fizetni a föld és a rajta lévő építmények árát, viszont a vagyonváltságosra kamatot is számoltak, mivel mind a vagyonváltságos, mind a megváltásos telkek több éves fizetési futamidővel rendelkeztek, amiket általában 8-10 év alatt kifizettek az újonnan telket kapott vitézek. A vagyonváltságos telkek kamata 20% volt és általában az Országos Földbirtokintéző Bizottság „ajánlott fel”. A saját alapítású vitézi telkek abban különleges, hogy eredendően saját birtokot vitézesítettek, így ingyen volt, viszont a föld tulajdonjoga átszállt a Vitézi Rendre, így az alapító csak birtokos lehetett. Az Észak-Pest vármegyei vitézi telkeket sokféleképpen lehet bemutatni és kontextusba helyezni, ez a szakasz erre fog kísérletet tenni. 1931-ben a Vitézi Rend tulajdonában álló telkek összesített mérete 63682 kataszteri hold (kh) és 1545 négyszögöl volt (366,9 négyzetkilométer),¹⁵⁷ ami az akkori Budapest területének (193,8 négyzetkilométer)¹⁵⁸ csaknem kétszerese, ez a birtokbirodalom 360 tisztai és 3179 legénységi birtok között oszlott el.¹⁵⁹ Ennek az országos földvagyonnak ugyanazon évben az Észak-Pest vármegyei része 2721 kh és 1182 négyszögöl (az országos birtokok 4,3%-a),¹⁶⁰ amely nagyobb, mint Budapest I., V., VI., VII. kerületei együttvéve. Eme földmennyiség 33 tisztai és 135 legénységi telken oszlott meg.¹⁶¹ A

¹⁵⁷ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 127.

¹⁵⁸ A Pallas Nagy Lexikona, 1904, Budapest

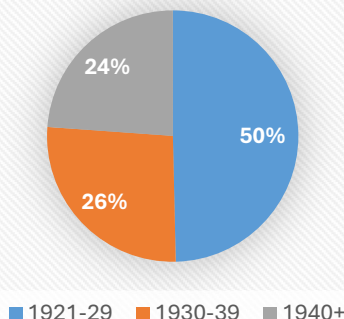
¹⁵⁹ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 127.

¹⁶⁰ Uo. 220.

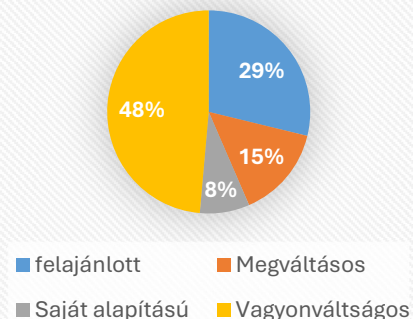
¹⁶¹ A tízéves Vitézi Rend. 220.

következő kimutatások már az 1944-es állapotokhoz lesznek hűek. Országosan a Vitézi Rend földvagyonára 1944 októberére a tulajdonjogilag odaítélt, de még be nem iktatott földekkel együtt 327 990 kh volt,¹⁶² ami a mai Magyarország teljes területének 2%-át tenné ki. Ez az 1944-es adat óriási ugrás az előző évi 238 767 kataszteri holdhoz képest,¹⁶³ és még nagyobb a két évvel azelőtti 1942-es 157 990 kataszteri holdhoz képest, de még megemlítendő az 1941-es állapot ahol 93 976 kh volt a VR birtokvagyonára, az azelőtti évek során sokkal lassabb volt a térnyerése a rendnek (évi pár száz-pár ezer hold).¹⁶⁴ A fennmaradt iratok alapján Észak-Pest vármegyei vitézi szék 6110 holddal rendelkezett, viszont ezeket nem mind osztotta ki, 36 telket megtartott és haszonbérletbe adott.¹⁶⁵ A telekfajták megállapítása igen nehézkes volt, mivel nem minden esetben volt odaírva, hogy milyen is az adott telek és sokszor következtetnem kellett, amikor éppen egy befizetési szelvénnel találtam magamat szembe, ha rajta volt a 20%-os kamat, akkor vagyonszállásos, ha nem, akkor

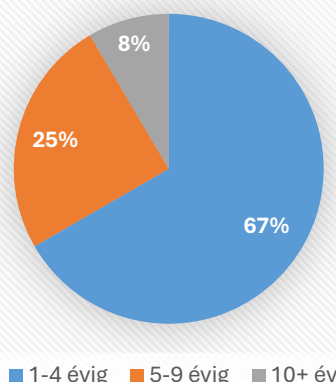
Telkek birtokba vétele

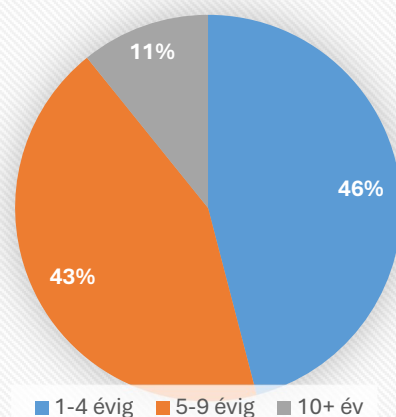
Telekfajták szerinti megoszlás

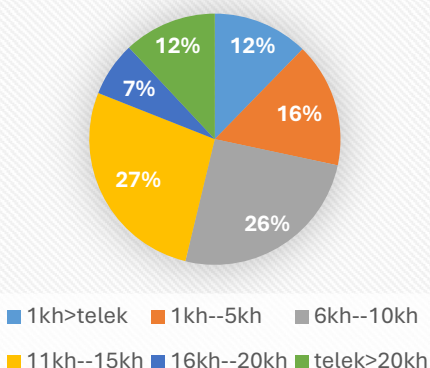
Haszonbérletek években

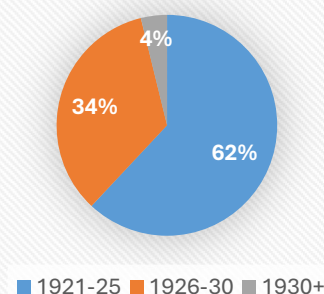
Zárolások években

Vitézi Telekméretek

Telkes vitézek avatási évei

¹⁶² Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 73.

¹⁶³ Uo. 72.

¹⁶⁴ Uo. 71.

¹⁶⁵ HU-MNL-PML-IX.702 1-8.csomó

megváltásos. Ezen következtetések ellenére is, csak 177 birtoknak tudjuk a fajtáját sajnos, így ebből a 177 adatból készült a kimutatás is. A birtokba vételi leírások szintén hiányosak, mivel a 342 fennmaradt birtoklapból csak 260-on szerepelnek a birtokba vétel évének adatai, így a kimutatás a 260 meglévő adatot veszi alapul. A felosztásig a székkapitányság területén a birtoklapok alapján 38 alkalommal volt zár alá vétel és 153 alkalommal haszonbérleti szerződés. A központi nyilvántartás viszont máshogy vélekedik a zár alá vételekről, mivel a központi összeírások 43 zárolási esetet tartottak számon. Viszont a központi nyilvántartás is hiányos, mivel a 43-ból 10 zár alatti teleknek nem írtak oda tulajdonost, 9 esetben a telekfajta maradt el, 15 esetben a vitéz lakhelye, 26 esetben a telket terhelő tartozások, ami alapján zárolták a telket, így a kimutatás a birtoklapon átvezetett adatok alapján készült. A haszonbérleti kimutatás azt mutatja, hogy egy telek összesen hány évre volt kiadva, nem pedig, hogy hány alkalommal kötöttek a telekre haszonbérleti szerződést, ugyanígy a zárolások esetében. A vitézi haszonbérletek a már bevett szokásoknak ellentmentek, mivel 1-2 évre is írtak ilyen szerződéseket. A székkapitányság területén 1 gazdasági évre szóló szerződés 65 darab volt. Az avatási adatoknak csaknem a fele hiányzik, 184 db áll rendelkezésre, szerencsére mindegyik birtok, amelyben szerepel a birtokos avatási éve, ott szerepel a telek birtokbavételének az időpontja is, így megkönnyítve a kimutatások elkészítését. Átlagosan a vitézek az avatásuk pillanatától kezdődően 4 évet vártak a telekre.¹⁶⁶

A férfiági öröklés a következők szerint működött:¹⁶⁷

Az öröklés a vitézi telek első tulajdonosának ágában apáról-fiúra, az elsőszülöttség rendjén szállt és pedig akként, hogy ha a várományos az örökség megnyíltakor már nem volt életben, úgy a várományos fiai, az elhalt várományos testvéreit az öröklésben megelőzték. Ha a vitézi telek tulajdonosának fia nincs, az öröklésre –az anyai ág teljes kizárásával—csakis az atyai ágnak, a vitézi telek tulajdonosához legközelebb álló férfi oldalrokona, az elsőszülöttség rendjén hivatott; a vitézi telek tulajdonosának testvérei, illetve azok fiai, megelőzik a többi ágat.

A nőági öröklés a következők szerint működött:¹⁶⁸

Ha a vitézi telek átvételére alkalmas férfi várományos már nem volna, úgy a vitézi telek várományosa a legutolsó tulajdonos elsőszülött lányának férje vagy leendő férje lett, aki azonban családneve mellé, az első helyre fel kellett vegye a felesége vagy leendő felesége nevét.

¹⁶⁶ HU-MNL-PML-IX.702 1-7.csomó

¹⁶⁷ Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 67.

¹⁶⁸ Uo. 67-68.

A vitézi teleknek ekként tulajdonába jutott ágra a férfiági öröklés rendelkezései voltak a továbbiakban mérvadók.

10 A vitézek

A vitézek összessége, hasonlóképp a már taglalt vitézi területi tisztségviselőkhöz sokfélék voltak. Egy 1922-es összeírás szerint 284 vitézjelölt volt a vármegyében, 16 tiszti és 267 legénységi,¹⁶⁹ ezeket a számokat később jóval meghaladja a szék állománya. Már 1931-re 252 tiszti vitéz és 608 legénységi vitéz volt, ezen kívül 18 fő hősi halált halt és vitézzé nyilvánítottak.¹⁷⁰

Országos statisztikák, 1931¹⁷¹

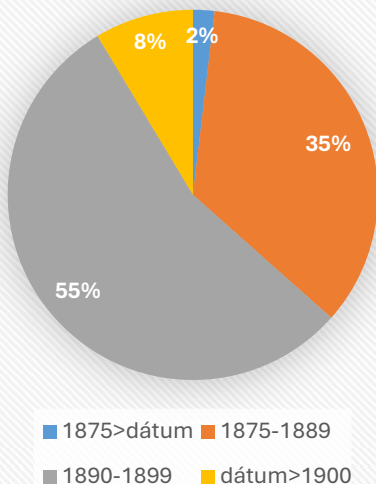
Kategória	Tiszti vitézek (3342 fő)	Legénységi vitézek (9456 fő)
Fegyvernemek	Gyalogság 81,2%	Gyalogság 78,37%
	Lovasság 6,2%	Lovasság 7,79%
	Tüzérség 10,14%	Tüzérség 9,61%
	Egyéb 2,46%	Egyéb 4,23%
Hivatás	Hiv. katonák 35,96%	Gazda, földműves 62,47%
	Tisztviselő 51,45%	Tisztviselő 10,01%
	Iparos 1,18%	Iparos 12,07%
	Kereskedő 2,25%	Kereskedő 1,67%
	Gazda 6,16%	Hiv. katonák 22,50%
	Egyéb 3,00%	Egyéb 1,28%

¹⁶⁹ HU-MNL-PML-IX.702, 16-17.doboz

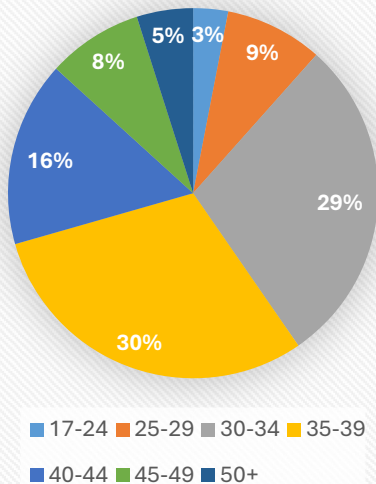
¹⁷⁰ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 220.

¹⁷¹ Uo. 128-129.

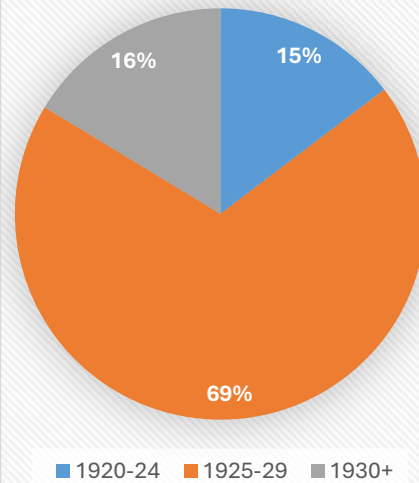
Vitézek születési dátuma, 1934

Vitézek életkora az avatáskor, 1934

Vitézek avatásai 1934-ig

A vármegyei vitézi szék állományának az 1934-es állapotáról szinte teljes kép áll rendelkezésre, csupán az állomány 6%-ának veszett oda a felekezeti dokumentációja. Elmondható, hogy a vitézek többsége, pontosabban 65%-a római katolikus volt, így teljesen összhangban volt az 1930-as népszámlálás mutatta 64,8%-os és az 1938-as adatok mutatta 65,7%-os országos arányaival. A reformátusok is teljes mértékben arányosan voltak reprezentálva, hisz 1920-tól 38-ig végig, kerekítve ugyan, de 21%-os volt az arányuk az országban, Észak-Pest vármegyében sem volt máshogy. Az evangélikusoknál teljes mértékben ugyanez a helyzet, csak az arány kisebb, 6%-os. A másik 1-1%-ot az unitáriusok és a görög katolikusok tették ki.¹⁷² Ami viszont „elveszetteknek” volt jelölve, azok lehet, hogy zsidó származásúak voltak, csak eltitkolták, mivel, ha ennyire arányosan voltak reprezentálva a felekezetek, akkor miért pont az országosan 4,3-5,9%-os zsidóság maradt volna ki? Erősen kétlem, hogy az országban 0,0%-os aránnyal jelen levő felekezeten kívüli lakosok a VR állományának 6%-át kitennék.¹⁷³

A 163/biz. 1938. számú rendelet alapján minden vitéznek nyilatkoznia kellett, hogy milyen szervezeti tagságaik voltak: A Levente Egyesület és a Frontharcos Szövetség voltak a leggyakrabban előforduló szervezetek, szinte minden településen működtek. A MOVE és a Lövész Egyesületek szintén jelentős mértékben jelen voltak, kiemelten a hazafias és katonai

¹⁷² HU-MNL-PML-IX.702, 11.kötet

¹⁷³ Magyarország a XX. században/II. kötet/VI. Egyházak és felekezetek/ A Horthy-korszak egyházai

jellegű nevelésben. A NEP és a Légoltalmi Liga a politikai és védelmi kérdéseket hangsúlyozta.

174

A felsorolt egyesületeiben a vitézek zöme részt vesz. Észak-Pest Vármegye 133 egyesületében 157 vezető tisztséget /elnök, alelnök/ vitézek töltenek be.¹⁷⁵

1931-re már több közeleti tisztséget is sikerült megszerezni, Pest vármegye törvényhatósági bizottsági tagjai között 5 rendes és 4 póttag volt a székkapitányság állományából, községi előljáró 12 fő volt, leventeoktatók 72-en voltak.¹⁷⁶ 1938-ra már több közhatalmi pozíciót birtokolnak a vármegyei vitézi szék állományában, vitéz Marton Béla országgyűlési képviselő, Dr. v. Szücs János kormánytanácsos, pót országgyűlési képviselő, Dr. v. Endre László Pestvármegye alispánja. Rajtuk kívül még: két főszolgabíró, hat főjegyző, hét községi bíró törvényhatósági bizottsági tag, 16 rendtag, képviselőtestületi tag 126 rendtag. A vármegyei vitézek száma ekkor 1564 fő volt.¹⁷⁷

11 Földigénylések

Összesen 912 telekigénylés volt Észak-Pest vármegyében. A következő települések kapták a legtöbb földigénylést (20+ kérelem egy településre lebontva): Pilis, Örkény, Ócsa, Veresegyház, Pestszentimre, Nagykáta, Farnos, Abony, Pomáz, Bugyi, Tápióbicske, Vác, Szentendre. Ebből a 912 telekigénylésből 433 db érkezett a fent említett településekre. A telekigénylések alkalmával több igényt is lehetett adni egy főnek, de nagy általánosságban 1 fő 1 db telekigénylést adott le, viszont voltak kirívó esetek, mivel az összes igényt csupán 482 fő adott le illet. 12 fő adott le 10 igénynél többet és ebből 2 fő 20 fölött adott le igényt. A földigénylő központi névjegyzékben vannak a székkapitányság állományába nem tartozó személyek is, 473 Budapestről és 39 a vármegye külső határain kívülről adták le, szóval elmondható, hogy az Észak-Pest vármegyébe irányuló földigénylők több, mint fele nem is a vármegyei vitézi szék állományába tartozott. A gödöllői járás és Cegléd város valamiért külön is voltak nyilvántartva az iratok között. A gödöllői járásban külön megkülönböztetve voltak az igénylések, tiszti telekkiegészítésekre, új VH-s tiszti igénylés, régi VH-s tiszti igénylések, legénységi telekkiegészítés, legénységi igénylés. Tiszti vitézek között 29 fő, legénységi vitézek között 43 fő volt csak a gödöllői járás bővített névsorában. Cegléden nem volt ennyi megkülönböztetés, ott csak tiszti és legénységi igénylőket különböztettek meg. A városban 23

¹⁷⁴ HU-MNL-PML-IX.702, 16-17.doboz

¹⁷⁵ HU-MNL-PML-IX.702, 16-17.doboz

¹⁷⁶ A tízéves Vitézi Rend, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 220.

¹⁷⁷ HU-MNL-PML-IX.702, 16-17.doboz

tiszti és 28 fő legénységi igénylő volt, a központi összeírás alapján viszont csak 5 fő volt nyilvántartva.¹⁷⁸

12 A zsidóbirtokok ügye

A zsidóbirtokok¹⁷⁹ elvétele először az 1939. évi IV. törvénycikkkel kezdődött melynek címe: a zsidó közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról. Az 1942. évi XV. törvénycikk tovább vitte és már nem csak a 100 kh alatti kisbirtokokat sajátították ki, hanem már minden zsidótelekre kihatással volt. Ezek mellett továbbá ingatlanszerzési tilalmat is bevezettek.¹⁸⁰ Az átengedésre kötelezés viszont valamelyest méltányos volt, mivel több sávban meg volt határozva, hogy ki mennyi készpénz térítést kap a tiszta jövedelme alapján a földjeikért.¹⁸¹ A zsidó személyek megítélésének alapját az 1941. évi XV. törvénycikk adta, amely ugyan csak az 1894. évi XXXI. törvénycikk módosítása,¹⁸² de teljes részletességgel és pontossággal meghatározza a zsidónak tekintendő embereket.¹⁸³ Országos szinten 1939-ben összesen 5000 kh zsidó kisbirtok volt a VR birtokában, amiből 317 telket juttattak vitézek részére, 6 tiszti és 311 legénységi vitézi telek látta így meg a napvilágot. 1942-ben a 157 990 kataszteri holdból a már fent említett zsidóbirtokok 5000 holdja és az éppen akkor folyó évben kiadott XV. t.c. alapján átadott további földek közül 44 872 kh volt a VR birtokában, így hozzávetőlegesen a VR teljes földvagyonának a harmada zsidó kis és rendes birtokokból állt.¹⁸⁴ A zsidóbirtokok átvétele folyamatos volt, viszont nem tudták mindet átvezetni a telekkönyvekbe, így a ténylegesen birtokolt és a papíron birtokolt földmennyiség erőteljesen eltért egymástól. 1943 februárjában átadásra került a Rendnek 160 000 kh zsidóbirtok, amely hozzávetőlegesen 50 000 különböző birtokostól származott. 1943 szeptemberében további 32 882 kh földet ruháztak át a Vitézi Rendre. 1944 októberében ítétek oda még 10 000 kh földet.¹⁸⁵ Ezekkel együtt jön ki a már egy előző fejezetben említett 327 990 kh kiterjedésű telekrendszer, ez a szám ugyan a tulajdonjogilag odaítélt, de a be nem iktatott birtokokat is beleveszi.¹⁸⁶ A legutóbbi felírás szerint, ami 1944 áprilisában készült a beiktatott telkekről, mindössze közel kétharmada volt a telkeknek iktatva, 267 127 kh. Az Észak-Pest Vármegyei Vitézi Szék iratai között csak az Aszódi járás és Cegléd város zsidóbirtokokkal kapcsolatos adataik maradtak fenn. Az Aszódi

¹⁷⁸ Uo.

¹⁷⁹ Korabeli terminológia

¹⁸⁰ 1942. évi XV. t.c. 2.§

¹⁸¹ 1942. évi XV. t.c. 6-8.§

¹⁸² 1941. évi XV. t.c. a házassági jogról szóló 1894:XXXI. törvénycikk kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről

¹⁸³ 1941. évi XV. t.c. 9.§

¹⁸⁴ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 71.

¹⁸⁵ Uo. 72.

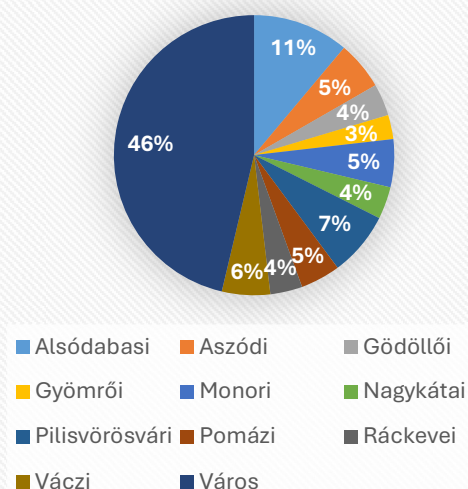
¹⁸⁶ Uo. 73.

járásban mindössze 5055 kh és 1325 négyszögölnyi zsidóbirtokot juttattak az VR részére, amely 34 különböző telekből tevődött össze. Cegléd város alá tartozó átjegyzett zsidóbirtokok jóval szerényebb mértékűek, csupán 225 kh és 213 négyszögöl, amelyek 17 különböző telekből származtak. Ezeket a földeket a földigénylő vitézek között kiosztották elsősorban az új vh-s vitézek számára, bérbe adták, illetőleg megtartották tartalékba.¹⁸⁷

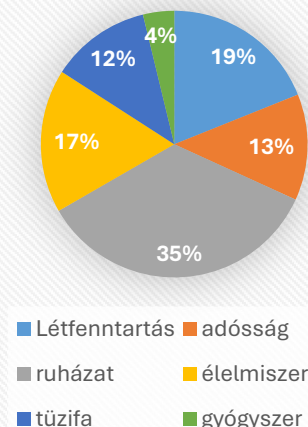
13 A karácsonyi segély

1935-ben Horthy Miklósné Purgly Magdolna saját kezűleg írt levelet az összes tisztséget viselő állományi vitéznek, hogy gyűjtsenek karácsonyra, amikor megsegítik a szegénysorban élő vitéz bajtársaikat. A segélyezett vitézek 108-an voltak, közülük 50 munkanélküli, 55 dolgozó és 3 ismeretlen munkaviszonyú. Túlnyomórészüik napszámos, illetőleg földműves volt foglalkozásuk szerint. Átlagosan 35,86 pengőt igényeltek és ebből átlagosan 35,64 pengőt kaptak kézhez, szóval elmondható, hogy kimagasló siker volt a karácsonyi segély akció. A segélyezettnek indokokat is kellett adni, hogy mire is fogják elkölteni a segélyt, a 108 segélyezett céljai közül 5-öt nem ismerünk, ezen kívül pedig 6 kategóriába soroltam az indokokat. Volt olyan cél, ami több kategóriába is beletartozott, így jött ki, hogy a 103 tudott segély cél közül 132 került kategorizálásra. Átlagosan a segélykérő vitézeknek 3,32 gyermeke volt, a gyermektelenig a 10 gyermekes vitézig terjedt a skála. Ennek az akciónak egyik legérdekesebb segélyezettje Kaszala Mária volt, aki néhai vitéz Kaszala Károly hősi halott pilótának a lánya volt. 30 pengőt igényelt és 30 pengőt is kapott. Személyes levelet is írt a még fiatal tanuló az Észak-Pest Vármegyei Vitézi Széknek, a levél így kezdődött: „Tisztelt bácsik és nénik!”. Üzenetében egy általa írt könyvet kérte, hogy vegyék meg a szék tagjai, ezzel is kisegítve az árva kisasszonyt. Könyvének címe: „Az én apám sas volt...”. Ez a mű az apjáról összegyűjtött versek és elbeszélések egyvelege volt.¹⁸⁸

Járási megoszlása a segélykérőknek

Segélykérés céljainak kategóriái

¹⁸⁷ HU-MNL-PML-IX.702 16-17. doboz

¹⁸⁸ Uo.

14 A pénzügyek

A lezárás előtti utolsó fejezetben a Vitézi Rend vagyonát fogom kontextusba helyezni. Az 1945-ös állapotok szerint készpénzvagyont tekintve 3 500 000 pengő, a kintlévőségeket tekintve pedig 2 500 000 pengő vagyon volt a Vitézi Rendnél. 1kg színarany 1938-ban 3800 pengő volt¹⁸⁹, 1 kg színarany pedig 2024-ben 32 213 000 Ft volt, így megállapítható, hogy a mai árfolyamba átszámolva a kintlévőségeket és a készpénzvagyont mai árfolyamra, 50 863 millió Ft volt a Rend vagyona.¹⁹⁰ A földvagyonat belevéve már sokkal grandiózusabb a helyzet. 1 kh hozzávetőlegesen 557 pengő volt,¹⁹¹ ebből az következik, hogy a 327 990 kataszteri holdnak az értéke 561 890 430 pengő, ami szintén az aranyárak alapján számolva forintban 4 381 735 millió Ft.¹⁹² Az előzetes adatok szerint a bruttó hazai össztermék 2023-ban 75 086 595 millió forint volt,¹⁹³ amit, ha összevetünk az előző két eredménynek az összegével, akkor megkapjuk azt, hogy a VR amellet, hogy a mai Magyarország területének 2%-át birtokolták, a mai Magyarország bruttó hazai össztermékének 5,9%-át tenné ki az összvagyonuk.

15 A felszámolás

A Horthy-korszak bukása után veszélybe sodródott a Vitézi Rend fennmaradása. A rend vezető szerve, az Országos Vitézi Szék, 1945 elején nyugatra távozott, és az új politikai rendszer nem kívánt fenntartani egy kormányzóhű intézményt. A felszámolási folyamat több lépésben zajlott. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány a fegyverszüneti egyezményben (1945. január 20.) vállalta, hogy feloszlatta a fasiszta és katonai jellegű szervezeteket, ennek érdekében kiadta az 529/1945. M.E. rendeletet. Ebben a rendeletben feloszlattak 25 szervezetet, többek között a következő szervezeteket: Levente Egyesület, MOVE, Magyar Élet Pártja, Magyar Megújulás Pártja, Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete, Magyar Nemzeti Szocialista Párt, Magyar Tudományos Fajvédő Társaság, Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete, Nemzeti Munkaközpont, Népakarát Pártja, Nyilaskeresztes Párt, Hungarista Mozgalom, **Országos Vitézi Szék**, Országos Nemzetvédelmi Bizottság, Turul Szövetség. Ezzel a rendelettel a fent említett szervezetek egyesületi vagyonát, pénzkészletét és iratait lefoglalták és zár alá helyezték. Aki továbbá a fent említett betiltott szervezetekben kívánt működni, ő ellene az 1921. évi III. törvénycikk 1. §-át alkalmazták, mely az állami és társadalmi rend felforgatására vagy megsemmisítésére irányuló büntettnek minősítette az e szervezetekben tevékenykedést, így legkevesebb 5 év fegyházra¹⁹⁴

¹⁸⁹ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 76.

¹⁹⁰ Saját számítás

¹⁹¹ Rihmer, 2011, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület, 76.

¹⁹² Saját számítás

¹⁹³ KSH 21.1.1.4.

¹⁹⁴ 1921. évi III. t.c.

ítéltettek akik részt vettek ezekben.¹⁹⁵ A rendelet a kihirdetésétől (1945. március 17.) kezdve már hatályos volt. A rendeletet 1945. február hó 26-án írta alá a miniszterelnök, a sors különös fintora, hogy az akkori miniszterelnök az a vitéz lófő dálnoki Miklós Béla, aki szintén, mint a nevéből is látszik vitéz volt, ezért nem is az egész Vitézi Rendet oszlatta fel, hanem csak az OVSZ-t, ami ugyan valóban a Vitézi Rend élén volt, de a többi szervet nem érintette a rendelet, így azok még tudtak működni, persze korlátok között. Az ideiglenes kormány már február 20-án megbízta vitéz szentmiklósi és óvári Pongrácz Pál vezérőrnagyot a felosztatási munkálatok elkezdésével, aki az utolsó Horthy által kinevezett ügyvezető törzskapitány volt. Ami kifejezetten érdekes, hogy az Országos Földbirtokrendező Tanács a vitézek földjeit nem vették el, és csupán azért, mert vitézek voltak, nem érte őket negatív diszkrimináció évégett. A következő volt az álláspont: „a földműveléssel foglalkozó és nincstelen szegénysorsú vitézeknek juttatott telkek, tekintet nélkül azok eredetére, meghagyandók volnának”.¹⁹⁶ A fent említett irányelv szerint minden vitézi telket külön, egyedi eljárásban kellett felülvizsgálni, elkobzásukra csak a 600/1945. M.E. számú rendelet 4-6. §-ai alapján kerülhetett sor. A rendelet vonatkozó intézkedései a következők:

„4. §. Teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kell kobozni a hazaárulók, a nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.

5. §. Hazaáruló, háborús- és népellenes bűnös az a magyar állampolgár, aki a német fasiszmus politikai, gazdasági és katonai érdekeit a magyar nép rovására támogatta, aki önkéntes jelentkezéssel német fasiszta katonai, vagy rendfenntartó alakulatba belépett, aki valamilyen német katonai, vagy rendfenntartó alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott, vagy mint besúgó működött, aki ismét felvette német hangzású családi nevét.

6. §. Nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezető az, aki bármilyen elnevezés alatt, a nyilas vagy más hasonló mozgalom (Magyar Megújulás Pártja, az országgyűlés tagjaiból alakult Nemzeti Szövetség stb.) politikai programját valló tagja volt a kormánynak, az országgyűlés képviselő- vagy felsőházának, az országos, kerületi, vagy a budapesti vezetőségben tag volt, vagy aki 1941. évi június 26. napja után a nyilaskeresztes, vagy más fasiszta mozgalom politikai, társadalmi és gazdasági elveit szolgáló párt, egyesület vagy más

¹⁹⁵ 529/1945. M.E. rendeletet

¹⁹⁶ Tátrai, 2000, KN, II. rész

szervezet helyi alakulataiban mint vezető, helyettes vezető, titkár, ügyész működött, avagy a nyilas és egyéb fasiszta pártban, a rendvédelmi alakulatnak tagja volt.”¹⁹⁷

A következő sérelem, ami a vitézeket érte az a vitézi címet betiltó törvény volt, amely az 1947. évi IV. törvény. Ebben a törvényben a vitézi cím mellett megszűnik továbbá: herceg, örgróf, gróf, báró, nemes, primor, lófő.¹⁹⁸ Ezután a 12.770/1948. Korm. rendelet, amely a vitézi telek, a haditelek, a családi birtok és a védett birtok különleges jogi minőségének tárgyában adatott ki. Megszüntette ezeket a fent említett birtokfajtákat és elrendelte ezeknek a telekkönyvi törlését is. Emellett a vitézi intézmény vagyonának az államra való átszállását is kimondta.¹⁹⁹ A legfontosabb része a 12.770/1948. Korm. rendeletnek az 5. §-ban található, amely a következőket tartalmazza: „Jelen R. kihirdetésének napján lép hatályba. Ezzel egyidejűleg az 1920:XXXVI. tc. 70-75. és 77. §-ai, az 1936:XXVII. tc.-nek a vitézi telekre vonatkozó s a jelen R-tel ellentétes rendelkezései, az 1820/1917. M. E. sz. r. , a 6650/1920. M. E. sz. r., a 6450/1931. M. E. sz. r., a 14000/1933. M. E. sz. r. és a 2820/1946. M. E. sz. r., valamint ezeket a jogszabályokat kiegészítő és módosító rendelkezések hatályukat veszítik.”²⁰⁰ Így a Vitézi Rend törvényi alapja teljes egészében megszűnt 1948. december 10-én.

16 Konklúzió

A Vitézi Rendet azzal a céllal alakították meg, hogy a fronton harcoló kimagasló hazafiakat megjutalmazza a magyar néplélekhez legközelebb álló dologgal, a magyar rög egy darabjával. Persze eme jól csengő propagandaszöveg mellett észre kell venni a korszak sajátosságait is, nevezetesen a földkérdés megoldatlanságát és a háború utáni stabilizáció iránti vágyakozást. A földkérdést elősegítette ugyan a vitézi telekrendszer, hiszen ahogy az eredeti elképzelés is volt és ahogy kitűnik az Észak-Pest Vármegyei kimutatásokból is, valóban egy kisbirtokosrendszert akartak ezzel létrehozni, szakítva a nagybirtokokkal. Katonai és karhatalmi szolgálatuk során is növelte az egész ország biztonság és stabilitás érzetét.

Bármennyire is hasznos és példamutató intézményről volt itt szó, külső behatásokra olyan helyzet állt elő, hogy a két évtizedes munkát a saját köreikből érkező miniszterelnök kezdi meg lebontani. Ezt a lebontó munkát pedig az államilag megbízott utolsó ügyvezető törzskapitány segítette, akármekkora volt az ellenállás. Elszomorító, hogy ezt a szervezetet azokkal romboltatták le akik építették, és mindezt kényszer hatására kellett tegyék.

Gazdasági szempontból egy kiváló szervezet volt, önfenntartó telkekkel, képzett földművesekkel, igazi mintagazdaságok százával felruházott szervezet volt. Ha csak az Örkényi Gazdaképzőt nézzük, ahol Észak-Pest megmutatta, hogy képes nem csak saját székét, hanem az egész országot ellátni szakemberekkel és tanácsokkal, akár vitéz akár nem vitéz. Ezzel a

¹⁹⁷ 600/1945. M.E. számú rendelet

¹⁹⁸ 1947. évi IV. t.

¹⁹⁹ Tátrai, 2000, KN, II.rész

²⁰⁰ 12.770/1948. Korm. rendelet

teljeskörű felelősségtudat által vezérelve jobbra tette nem csak a vitézek életét, hanem mindenki életét, aki hajlandó volt segítséget kérni a Vitézi Rendtől vagy a gazdaképzőtől.

Társadalmi tekintetben szintén egy kimagasló szervezetről volt szó. A közösségi életben aktívan részt vettek és tevékenyen alakították. Csak az Észak-Pest Vármegyében meglévő 133 egyesület 157 (alelnöki/elnöki) pozíciót a vitézek töltöttek be, ezzel bizonyítva, hogy a társadalom vezető egyéniségei voltak és a közösségek vezetőivé emelte őket. Személyes vagyonuk árán is segítették a közösségeket és szegénysorsú rendtársaikat különböző adománygyűjtések alkalmával. Áldozatos tanító munkájuk is megmutatkozott, amikor leventeoktatói feladatokat 72-en vállaltak el, így a hazafias érzés, amelyet beleültettek a fiatalokba, a haza gyarapítására ösztönözte őket. A Zrínyi Csoport pedig csak még tovább erősítette a magyar szellemiséget. A Lövész Egyletekben, a MOVE-ben, a Levente Egyesületben, a Légoltalmi Ligában végzett munkásságuk szintén figyelemre méltó. Ezekben a szervezetekben még jobban előrébb voltak a vitézek, mint bármely másban, állhatatosan végezték a haza védelmének felkészítését, tanácsokat adtak és megmutatták, hogy hogyan is kell lőni, igazi mentori figurákká váltak a fent említett szervezetek tagjainak.

A politika és az igazságszolgáltatás terén is megsüvegelendő teljesítményt értek el. Pest vármegye törvényhatósági bizottsági tagjai között 5 rendes és 4 póttag volt a székkapitányság állományából, községi előljáró 12 fő volt. 1938-ra már több közhatalmi pozíciót birtokolnak a vármegyei vitézi szék állományában, vitéz Marton Béla országgyűlési képviselő, Dr. v. Szücs János kormánytanácsos, pót országgyűlési képviselő, Dr. v. Endre László Pestvármegye alispánja. Rajtuk kívül még: két főszolgabíró, hat főjegyző, hét községi bíró törvényhatósági bizottsági tag, 16 rendtag, képviselőtestületi tag 126 rendtag. A vármegyei vitézek száma ekkor 1564 fő volt. A Nemzeti Egység Pártjában is tevékenyen részt vettek, így biztosítva a stabilitását a kormánynak, mivel ők maguk is példaképek voltak a saját közösségükben, így a párttagságuk növelte a kormánypárt megbecsültségét és tekintélyét, olyanok között is, akik távol maradtak a politikától.

A mára vetíthető üzenet véleményem szerint nem is a szervezetből ered, hanem annak értékrendjéből az a tagjai által képviselt erényekből. Persze a szervezet egy olyan intézményi segítség volt a vitézek számára, amely megkönnyítette a dolgukat, hiszen összeszedte a nemzeti kiválóságokat egy helyre és mint ahogy az Osztrák-Magyar Hadsereg jelszava is mondja: Viribus Unitis, azaz: Egyesült erővel. A mai Magyarország polgárainak, ha olyan nagy lett volna a társadalmi felelősségtudatuk és a tenni akarásuk, mint a vitézeknek, akkor egy sokkal jobb hazában élne mindenki Magyarországon. Álljunk a helyi közösségek élére és tevékenyen változtassunk a hazánk sorsán, akár helyben, akár országosan, közben ne feledjük, hogy honnan is jöttünk és mi volt a cél az indulás pillanatában.

17 Irodalomjegyzék

Szakirodalom:

Angelovics Helga (2014): Vitéz avatások a két világháború között 1921–1938, Budapest: ELTE BTK

Hallgatói

Önkormányzat

https://www.academia.edu/36270370/Vitez_avatasok_a_ket_vilaghaboru_kozott_1921_1938

Baranyi Béla (1997): A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának története, kiadó nélkül

Berta Csaba (2011): A Vitézi Rend jelvényeinek és jelképeinek története 2.rész,

https://kuruc.info/galeriaN/2012/41-44_vitezi.pdf

Kenyeres Ágnes (2003): Magyar Életrajzi Lexikon 1000-1990, <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.htm>

Klettner Csilla (2011): Horthy Miklós kormányzóvá választása, https://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/horthy_miklos_kormanyzova_valasztasa

dr. Négyesy László (2000): A Vitézi Rendről, II. kötet, kiadó nélkül

dr. Négyessy László (1974): A Vitézi Rendről, I. kötet, kiadó nélkül, https://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/3254/1/1974_negyessy_laszlo_001.pdf

Rihmer Aurél (2011): Mi a Vitézi Rend?, Budapest-Zürich: A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület

Tarján M. Tamás (2021): Királypuccs vagy jogos trónfoglalás? – IV. Károly második visszatérési kísérlete és a budaörsi csata, <https://rubiconintezet.hu/2021/11/06/kiralypuccs-vagy-jogos-tronfoglalas-iv-karoly-masodik-visszateresi-kiserlete-es-a-budaorsi-csata/>

Tátrai Szilárd (2000): A harmincas évektől a felszámolásig, <https://epa.oszk.hu/00000/00018/00012/07tatrai.htm>

Tátrai Szilárd (1977): A Vitézi Rend első évtizedének története, Budapest: MH Központi Nyomda,

https://epa.oszk.hu/00000/00018/00105/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_1997_01_049-083.pdf

KSH 21.1.1.4.

Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1867-1944

Magyarország a XX. században

Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920-1941, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága,

A Vitézi Rend kis kátéja, VI. kiadás, 1940, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága,

A Vitézi Rend kis kátéja, V. kiadás, 1934, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága,

A tízéves Vitézi Rend 1921-1931, 1931, Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága,

A Pallas nagy lexikona, 1904, Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt.

1941. évi népszámlálás, 1941

1930. évi népszámlálás, 1930

1920. évi népszámlálás, 1920

Pest megye. [B IX a 1989], 1989

Magyarország Közigazgatási térképe. [B XV a 341], 1942

Csonka-Magyarország közigazgatási beosztása [B XV a 282], 1939

Csonka-Magyarország közigazgatási térképe. [B XV a 2/1], 1935

Magyarország politikai térképe. [B XV a 103], 1922

Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye térképe [Budapest térképeinek katalógusa 2462a]

Vitézek hírmondója XII. évfolyam, 2015

Hadtörténelmi Közlemények, 110. évf. 1. sz.

Vitézek Évkönyve I-III. évfolyam.

Vitézek Lapja I-XIX. évfolyam.

Budapesti Közlöny 58.évfolyam 198. szám, 1920. 08. 29

Gazdasági Lapok 68.évfolyam 17.szám, 1916. 04. 23

<https://old.paloczi.hu/cimlap/iskolankrol>

Jogforrások:

2021. évi CXXXIV. törvény

2010. évi CLXXXIV. törvény

1999. évi XCII. törvény

1947. évi IV. törvény

1942. évi XV. t.c.

1941. évi XV. t.c.

1939. évi IV. t.c.

1938. évi XXX. t.c.

1936. évi XXVII. t.c.

1931. évi III. t.c.

1929. évi XXX. t.c.

1929. évi XXV. t.c.

1928. évi XLI. t.c.

1926. évi XII. t.c.

1924. évi VII. t.c.

1921. évi III. t.c.

1920. évi XXXVI. t.c.

1920. évi XXXIV. t.c.

12.770/1948. Korm. számú rendelet

Miniszterelnök 600/1945. M.E. számú rendelete

Miniszterelnök 529/1945. M.E. számú rendelete

pénzügyminisztérium 2000/1938. P. M. számú rendelete

igazságügyminiszter 11.104/1938. I. M. számú rendelete

földművelésügyi minisztérium 114.400/1938, számú F. M. számú rendelete.

163/biz. 1938. számú rendelet

honvédelmi minisztérium 13.803/1935. elnk. rendelet

kereskedelemügyi minisztérium 50.000/1934. K. M. szám alatti Közszállítási Szabályzat

kereskedelemügyi minisztérium 57.459/1931. K. M. számú rendelete

honvédelmi minisztérium 9431/5—1930 H. M. számú rendelete

Budapest székesfőváros tanácsának 56.862/II—1929. V. számú határozata

földművelésügyi minisztérium 66.625/1926. IX. 1. számú rendelete

m. kir. minisztérium 1920. évi 6650. M. E. számú rendelete

m. kir. minisztérium 1917. évi 1.820. M. E. számú rendelete

Levéltári források:

HU-MNL-PML-IX.702, 1-10.csomó

HU-MNL-PML-IX.702, 11-14.kötet

HU-MNL-PML-IX.702, 15.csomó

HU-MNL-PML-IX.702, 16-17.doboz